

OTDK-dolgozat

2015.

**A VÁROSSÁ-NYILVÁNÍTÁS KORLÁTAI, LEHETŐSÉGEI PEST
MEGYÉBEN.**

**LIMITS AND OPPORTUNITIES OF DECLEARING NEW TOWNS IN
PEST COUNTY.**

Kézirat lezárása: 2014. október. 29.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	1
1A várossá nyilványításról általában, szakirodalmi áttekintés.....	2
1.1Városok, a várossá nyilvánítás előzményei Magyarországon.....	2
1.1.1Városok a polgári átalakulást megelőző korszakban	2
1.1.2Városok a kiegyezéstől a II. világháborúig.....	3
1.1.3Várossá nyilvánítások a II. világháborút követően	5
1.2A városhálózat alakulása a rendszerváltás után	8
1.2.1A várossá nyilvánítási eljárás jogi kereteinek, szempontrendszerének változása	9
1.2.2A városi jogállás hatásai a településgazdálkodásban	12
1.2.3A várossá nyilvánítások alakulása a rendszerváltás után	14
1.3Önkormányzati rendszerek, várossá nyilvánítási gyakorlat Európában.....	16
1.4Módszerek a városhálózat elemzésére, a magyar városhálózat értékelése a szakirodalomban	17
1.4.1A magyar településhálózat hierarchikus szintjei	18
1.4.2A magyar városok alaptípusai.....	19
1.4.3A településhálózat térbeli összefüggéseire koncentráló vizsgálatok	20
2Pest megye településeinek elemzése	23
2.1Pest megye bemutatása	24
2.1.1Várossá válás Pest megyében.....	27
2.2Felhasznált adatok.....	27
2.2.1Az elemzésbe vont települések köre (objektumok)	27
2.2.2Az elemzés során vizsgált tulajdonságok (attribútumok).....	28
2.2.3Attribútumok az első fázisban.....	29
2.2.4Attribútumok a második fázisban	30
2.3Felhasznált módszer	30
2.4Eredmények.....	32
2.4.1Standard futtatás eredményei.....	32
2.4.2Y0 modell eredményei	34
2.4.3Összegző futtatás	36
2.5Következtetések.....	38

2.5.1A vizsgált települések eredményei és térbeli elhelyezkedésük.....	38
2.5.2A vizsgált városok eredményei és a várossá-nyilvánításuk éve	38
2.5.3A 2011 óta történt várossá-nyilvánítások az elemzés fényében	39
2.6További elemzési lehetőségek.....	39
Összegzés.....	41
Irodalomjegyzék	42
Egyéb Felhasznált források.....	43
Mellékletek.....	1

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. ábra: Városok és községekY0 modell általi becsült Y értéke.....	36. o.
2. ábra: A standard és az összegző elemzés becsült értékei	37. o.
1. táblázat: Pest megye járásai és kistérségei	24. o.
2. táblázat: A kétmintás F- és t-próba eredményei a népsűrűsége	25. o.
2. táblázat: A kétmintás F- és t-próba eredményei a vándorlási különbségre....	26. o.
4. táblázat: Pest megye városainak száma és arányuk az ország városaihoz képest.	27. o.
5. táblázat: Az Y0 futtatás becslései a standard model Y értékeivel összehasonlítva.....	35. o.
6. táblázat: A vizsgált települések állandó népessége, várossá-nyilvánításuk éve	
7. táblázat: A vizsgált települések előzetes értékei	
8. táblázat: A vizsgált települések értékei figyelembe az első futtatást	
9. táblázat: A standard elemzés eredményei	
10. táblázat: A standard-inverz futtatás eredményei	
11. táblázat: Az Y0 modell szerinti elemzés eredményei	
12. táblázat: Az Y0 modell szerinti futtatás inverz eredményei	
13. táblázat: A különböző modellek eredményei	
14. táblázat: Az összegző futtatás eredményei	

BEVEZETÉS

Korábbi tanulmányaim során számtalan szakirodalmi műben találkoztam a városfogalom meghatározásának, a jogi és funkcionális városfogalom egymással történő megfeleltethetőségének problémájával. Ilyen munka pl. Beluszky Pál 2010-es cikke, melyben a szerző a városhálózat történetét tekinti át Magyarországon a kezdetektől a rendszerváltásig terjedő időszakban. (BELUSZKY, A várossá nyilvánítás gyakorlata Magyarországon 1945 után 2010). Olvasmányélményem másik meghatározó részét a témában Bácskai Vera várostörténész munkássága jelenti pl.: (BÁCSKAI, Városok Magyarországon az iparosodás előtt 2002).

A kérdést egy korábbi tanulmányomban egyszer már megközelítettem, amelyben az első modernnek tekinthető magyar községi törvény előkészítését és végrehajtását áttekintve próbáltam vizsgálni a korabeli városfogalmat. A rendelkezésre álló adatok mennyisége és széttöredezettsége egy történeti elemzés keretében nem tette lehetővé, hogy a településhálózat statisztikai jellemzőit érdemben vizsgáljam. A várossá-nyilvánítás gyakorlatának rendszerváltás utáni (jelenkori) vizsgálata azonban lehetővé teszi, hogy a jogi különbségtétel, az eljárásrend, törvényi kritériumok mellett a településhálózat mennyiségi jellemzőit is vizsgálhassam.

A pályamunka első részében a szakirodalomra támaszkodva először áttekintem a magyar városhálózat történeti fejlődését, majd részletesen bemutatom a magyar városhálózat rendszerváltás utáni változásait. Az ismertetés során kitérek az eljárás jogi kereteinek változására, a várossá-nyilvánítás településekre gyakorolt hatására, valamint arra, hogy a magyar városhálózattal kapcsolatban milyen értékelések születtek a szakirodalomban.

A második részben a pest megyei településhálózatot elemezve megpróbálok saját értékelést kialakítani a rendszerváltás utáni időszak városhálózatáról.

1 A VÁROSSÁ NYILVÁNYÍTÁSRÓL ÁLTALÁBAN, SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1 Városok, a várossá nyilvánítás előzményei Magyarországon

1.1.1 Városok a polgári átalakulást megelőző korszakban

Magyarországon a 19. század előtt, a történetírásban feudális vagy rendi korszakként emlegetett időszakban a városnak nevezhető településeket két nagy csoportba lehet besorolni: az úgynevezett szabad királyi városok és a mezővárosok csoportjába.

A szabad királyi városok közé azok a települések tartoztak, amelyek a földesúri joghatóság és a megyei igazgatás alól teljes mértékben ki voltak véve, és széleskörű autonómiával rendelkeztek. Saját maguk választhatták meg előjáróikat, akik gyakorolhatták az elsőfokú bíraskodást, adót egy összegben, közvetlenül a királynak fizettek (amit a polgároktól saját hatáskörben szedhettek be), emellett lehetőségük nyílt kereskedelmi vámok szedésére, gyakorolhatták az árumegállító-jogot, saját maguk választhatták meg lelkészeiket stb. A szabad királyi városi cím a rendi intézmények kiépülésével nem csak széleskörű önkormányzati jogok gyakorlását tette lehetővé, hanem lehetőséget biztosított a városok követeinek az országgyűléseken való részvételére is. (BAK 2008, 80-86)

A mezővárosok körébe azon települések tartoztak, amelyek jogot kaptak a királytól országos, vagy hetivásár tartására, ugyanakkor nem kerültek ki a földesúri joghatóság alól. Bár a mezővárosok mindegyikének volt földesura, a földesúri függés mértékében általában különböztek a jobbágyfalvaktól. A földesuraktól elnyerhető kiváltságok köre hasonlított a szabad királyi városok kiváltságaira (önkormányzat, egyösszegű adófizetés) ugyanakkor az egyes mezővárosok kiváltságaiban nagyfokú eltérések mutatkoztak. A legszélesebb autonómiával a püspöki székhelyek rendelkeztek. Ezen városok nem csak autonómiájukban, hanem sokszor méretükben, és regionális jelentőségükben is a szabad királyi városok szintjén álltak, amit az is kifejez, hogy a latin oklevelekben a szabad királyi városokhoz hasonlóan a „civitas” névvel illetik őket (szemben a többi mezővárossal, amelyek a korabeli szövegekben oppidumként szerepelnek). (BAK 2008, 80-86)

A 19. században a magyar (és erdélyi) településhálózatban 89, a mezővárosinál magasabb kiváltságot élvező település volt, és ezen kívül körülbelül 800, valamiféle egyéb, mezővárosi kiváltsággal rendelkező település. (Beluszky, A várossá nyilvánítás gyakorlata Magyarországon 1945 után 2010, 137) Az utóbbiak köre, ahogy már korábban említettem, igen nehezen definiálható, a szakirodalomban általában Nagy Lajos (Ludovicus Nagy) 1828-

as munkájában felsorolt településekre szoktak hivatkozni.¹ A reformkorban megtörténtek az első kísérletek a rendies, feudális közigazgatás modernizálására. A szóbeli perek bíróságairól szóló 1836. évi XX. tc. a községek saját hatáskörében gyakorolt bíraskodása tekintetében megkülönböztette a rendezett ítélő tanáccsal rendelkező, illetve nem rendelkező községeket, és az előbbieket teljes mértékben kivette a földesúri úriszék hatásköre alól. (1836. évi XX. törvénycikk. 4. §.) A törvény jelentősége abban rejlik, hogy bár nem definiálja a rendezett ítélőtanács fogalmát, és ebben a tekintetben nem hivatkozik korábbi törvényre, a későbbi (1848-'49-es és kiegyezéskori) szabályozások és szabályozási javaslatok szinte kivétel nélkül használták a rendezett tanácsú, vagy más megfogalmazásban az elsőfolyamodású bírósági hatósággal felruházott község fogalmát.

1.1.2 Városok a kiegyezéstől a II. világháborúig

A polgári közigazgatást véglegesen a kiegyezést követően sikerült megteremteni. A városok igazgatására nem született külön törvény, a szabad királyi városokat és egy sor új, a törvény értelmében törvényhatósági joggal felruházott várost a törvényhatóságokkal (megyék, székek, vidékek, kerületek) együtt az 1870. XLII., a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvénycikkben, a mezővárosokat pedig az összes többi faluval és helyi igazgatási szervvel együtt az 1871. évi XVIII., a községek rendezéséről szóló törvényben rendezték. Az utóbbi törvény a községeknek három kategóriáját különítette el: a rendezett tanácsú városokat, a nagyközségeket (a törvény megfogalmazása szerint lehetnek mezővárosok és nagy faluk), valamint a kisközségeket.

A törvény rendezett tanácsú városok lényegében olyan községi elöljáróságot értett, amely alkalmas volt azon feladatok ellátására, amelyet a többi község esetében nem a saját, hanem a törvényhatóságok által alkalmazott járási tisztviselők láttak el, (1871. évi XVIII. törvénycikk. 64. §.) és ennek megfelelően ezen városok ki lettek véve a járási igazgatás alól. Ez a törvényhatósági és a községi törvény olyan intézkedéseiben nyilvánult meg, mint hogy a rendezett tanácsú városok hivatalos megkeresésekben a járási szerveket megkerülve közvetlenül a törvényhatóságok központi szerveihez fordulhattak, polgármestereik a szolgabírókhoz hasonlóan fel voltak sorolva a törvényhatóság külső tisztviselői között,

¹ Pest megyében, mezővárosként Nagy az alábbi 21 települést sorolja fel: Abony, Alberti, Szentendre, Aszód, Óbuda, Cegléd, Dunavecse, Gödöllő, Hajós, Izsák, Nagykáta, Kecskemét, Kiskőrös, Nagykőrös, Szalkszentmárton, Dunapataj, Pilis, Ráckeve, Solt, Soroksár, Visegrád, Zsámbék (Nagy 1828), amiből 13 esik a mai Pest megye területére (a többi ma Bács-Kiskun megyéhez tartozik) A felsorolásból kimaradt Vác, amit a szerző püspöki székhelyként a magasabb rendű települések között szerepeltet.

lakosaik csak a megyei igazgatás központi költségei után fizettek pótdót stb. (1871. évi XVIII. törvénycikk. 33. §., 1870. évi XLII. törvénycikk. 57. §.)

A törvények záró-rendelkezései értelmében törvényhatósági városnak minősültek a szabad királyi városok, és egy sor, újonnan törvényhatósági jogú városnak nyilvánított település, (1870. évi XLII. törvénycikk. 88. §.) rendezett tanácsú városok pedig alaphelyzetben az első folyamodású bírósági hatósággal felruházott mezővárosok lettek. (1871. évi XVIII. törvénycikk. 140. §.) A törvények záró intézkedései rendelkeztek az egyes kategóriák közötti átjárás módjairól, tudniillik törvényhatósági jog elnyeréséhez az országgyűlés, egyéb státuszváltoztatáshoz a belügyminiszter engedélye kellett. (1871. évi XVIII. törvénycikk. 134. §.) Érdemes megjegyezni, hogy a korabeli törvények szóhasználatában, szemben a mai szóhasználattal község szó alatt mindenféle helyi igazgatási hatósággal ellátott települést, így városokat is értettek (láthattuk, hogy a rendezett tanácsú városok esetében is községi elöljáróságról beszélnek).

A korszakban a kategóriák közötti átjárás tekintetében inkább státuszvesztésre volt példa, törvényhatósági jogot egyedül Miskolc kapott, míg lefokozásukra tömeges példa is akadt (1876. évi XX. törvénycikk), és rendezett tanácsú városi státuszt is csak kevés település kapott. Mindent összevetve a dualizmus-kor végén országosan 138, a törvények értelmében városnak tekinthető település volt (BELUSZKY, A várossá nyilvánítás gyakorlata Magyarországon 1945 után 2010, 137) Ez a szám első ránézésre kevésnek tűnik a reformkorra jellemző körülbelül 900 városhoz képest, ugyanakkor érdemes figyelembe venni, hogy míg a korábbi mezőváros kategória egy meglehetősen tág, és nehezen definiálható fogalom volt, addig az új szabályozás a rendezett tanácsú város fogalmával egyértelmű, és a városi minőségnek konkrét feltételeket szabó kategóriát hozott létre, amely ugyanakkor a mezővárosoknak a korábbi törvényekben is meghatározott, jól körülhatárolható csoportját vette alapul. Nincs tehát szó arról, hogy az 1871. évi XVIII. törvénycikk településeket fosztott volna meg a városi rangjától (ahogy azt sokszor ma interpretálják, amikor a városi cím adományozását a városi cím egyfajta visszaszerzéseként fogják fel), már csak azért sem, mert arra is akad példa, hogy egy települést a törvény hatálybalépését követően is városnak neveznek hivatalos iratokban.²

A dualizmus korára jellemző, hogy bár modernizálták a közigazgatást, a városokra továbbra is úgy tekintettek, mint valami kivételes helyzetet élvező, a környezetétől elkülönülő önkormányzati egységekre, és nem tekintették fontosnak, hogy a városhálózatot fejlesszék. A

² pl. Abonyt 1874-ben. (IV. 363. 1872–1876, 1874, 25)

városi minőség a településeknek legtöbbször plusz terhet jelentett, emiatt csak a fejlett gazdasággal rendelkező települések tudták elnyerni a városi rangot, és önmagában bizonyos központi funkciók (járási székhely, járásbíróház, adóhivatal) megtelepülése még nem tette lehetővé a városi cím megszerzését.³ A területrendezés a korszakban nem érintette a közigazgatás alsóbb szintjeit, kimerült a megyehatárok ésszerűbbé tételében, és a megyerendszerbe ékelődő székek, vidékek, kerületek felszámolásában.⁴

A városok számának gyarapodására Trianon után se volt túl sok példa. 1945-ig összesen 10 új település lett a törvény értelmében város⁵ (öt Budapesti előváros,⁶ emellett Kalocsa, Mohács, Balassagyarmat, Salgótarján és a jobb-parti Komárom) (BELUSZKY 2010, 137–138),⁷ és egyes települések várossá fejlesztése, vagy a településhálózat tudatos átalakítása a Horthy-korszakban se volt jelen az országos politika célkitűzései között. A városhálózatot a trianoni békeszerződés következtében városhiányossá váló határ-menti térségekben se fejlesztették, annak ellenére, hogy sok ú. n. csonka-vármegye (pl. Bihar, Abaúj, és pár évig Hont) egyetlenegy várossal sem rendelkezett. Egyedüli ellenpéldaként csak a jobb-parti Komárom várossá nyilvánítása hozható fel.

1.1.3 Várossá nyilvánítások a II. világháborút követően

A II. világháborút követően a városok helyzetét elsőként az Erdei Ferenc és Bibó István nevével fémjelzett koncepció módosította volna, amelyet a Nemzeti Parasztpárt 1946-ban terjesztett be az Országgyűlésbe. A tervezet a jelentősebb járási központok körül úgynevezett városmegyéket alakított volna ki, amelyekben a központi város és a környező települések középfokú igazgatása egyesítve lett volna (szemben a korábbi rendszerrel, ahol a városok éppen ellenkezőleg ki voltak véve a járási igazgatás hatásköréből). A tervezet szerint 70-80 ilyen városmegyét alakítottak volna ki (a korábbi 151 járás helyett), tehát a városi rangú települések számát jelentősen növelték volna. A tervezet a '45 utáni politikai viszonyok instabilitása és a kormánykoalíciót alakító pártok ellentétei miatt végül nem valósult meg (VALUCH 2001, 59).

³ Annál is inkább, mivel a községi törvény értelmében az állami és törvényhatósági alkalmazottak fizetésére nem lehetett községi pótdátot kivetni (1871. évi XVIII. törvénycikk. 124. §.)

⁴ A korszakban történtek ugyan kísérletek a járási székhelyek törvényben történő meghatározására, a járási autonómia bevezetésére, valamint a mezővárosi kategória törvényben történő rögzítésére, ezek azonban mind sikertelenek maradtak (HENCZ 1973, 117, 147) (KAJTÁR 1992, 88)

⁵ Az 1929. évi XXX. tc. értelmében a rendezett tanácsú városokat megyei várossá nevezték át.

⁶ Korábban a Budapest-környéki települések közül csak Újpest volt rendezett tanácsú város.

⁷ Beluszky csak 8 várost említ, és a felsorolásból kihagyja Balassagyarmatot és Salgótarjánt.

1945 és '50 között öt új település: Ózd, Tatabánya, Csepel, Hatvan és Orosháza kapott városi rangot, mind kiemelkedő ipari központok, vagy korábban is jelentős központi szereppel rendelkező települések. (BELUSZKY 2010, 139)

A '40-es évek 2. felében létrejött a Területrendezési Intézet, amelynek feladata az ország közigazgatási területbeosztásának megreformálása volt. (VALUCH 2001, 52) 1948 és '51 között volt érvényben az első komolyabb település-hálózat fejlesztési koncepció. Ez 75 egyértelmű, és 81 II. osztályú városi központot jelölt ki az ország területén, lényegében a korábbi járási székhelyek számával megegyező települést jelölt ki várossá fejlesztendőnek. (BELUSZKY 2010, 140)

A koncepcióval egy időben született meg az első tanácstörvény, amely a közigazgatás centralizálásán túlmenően a városok helyzetében azt a változást is hozta, hogy a városi tanácsokat alaphelyzetben alárendelte a járási tanácsoknak, és ez alól csak a megyeszékhelyek, és egy-két jelentősebb település esetében tett kivételt, azonban a főváros (és később egy-két nagyváros) kivételével ezeket a városokat is alárendelte a megyei tanácsoknak. A törvény életbelépésekor az 54 városból 24 volt a megyei tanácsok, és 29 járási tanácsok alá sorolva.⁸ (BELUSZKY 2010, 140)

1949-ben Rákosi Mátyás a település-hálózat fejlesztésének irányát a következőképp fogalmazta meg: „tűnjön el lassanként a város és a falu közötti különbség” (VALUCH 2001, 52) Ezt akár úgy is lehetne értelmezni, hogy a legfontosabb célkitűzés a falvak infrastruktúrájának fejlesztése, és a városokéhoz történő felzárkóztatása lett volna, azonban a korabeli elképzelés egészen más volt. Az első település-hálózat fejlesztési koncepciót 1951-ben félretették, és a településenkénti minimális lakosságszámot hosszútávon 3500-4000 főben határozták meg, ami a kistelepülések elszorvasztását jelentette volna. A gazdaság- és településfejlesztés tekintetében a településeket három csoportba sorolták. A kiemelt beruházási kerettel rendelkező települések körébe csak Budapest, és az úgynevezett szocialista városok⁹ tartoztak, ezek osztoztak a fejlesztési források nagy részén. A fejleszthető települések körébe tartozott a többi város, míg a fejlesztési tilalom alatt álló települések körébe a falvakat sorolták (VALUCH 2001, 54) A '40-es évek végének fejlesztési koncepcióival szemben a városok száma az '50-es években sem nőtt jelentősen, 1965-ig összesen 9 település kapta meg a városi rangot, és ezek jó része a szocialista városok közé

⁸ Közben Nagy-Budapest kialakításával 7 várost Budapesthez csatoltak.

⁹ Szocialista városokon a nehézipar erőltetett fejlesztésének színhelyeit értették, ezek lehetnek hagyományos nehézipari települések (Salgótarján, Ózd), és teljesen újonnan nehézipari központokká fejlesztett települések (Sztálin-, Leninváros, Ajka, Várpalota)

tartozott. (VALUCH 2001, 62) Közben az 1954-ben hozott II. tanácstörvény a városokat ismét kivette a járási tanácsok hatásköre alól, (1954. évi X. törvény. 2–3. §.) és emellett a '50-es '60-as években a megyei tanácsok hatásköre alól kivett városok (elsősorban a megyeszékhelyek) száma is gyarapodott.

1959 és '71 között a fejlesztések leginkább a megyeközpontokra koncentráltak (VALUCH 2001, 54–55) Emellett 1966 és '70 között 13 települést is várossá nyilvánítottak, ezek jó része úgynevezett „városdeficites”, azaz városias, központi szerepkört betöltő, de városi ranggal nem rendelkező település volt. (BELUSZKY 2010, 143) A városok száma a '70-es évek elejére 76-ra emelkedett, megközelítve ezzel mind a Nemzeti Parasztpárt által beterjesztett koncepcióban szereplő városmegye központok, mind a '48 és '51 között érvényben levő település-hálózat fejlesztési koncepció által egyértelmű városi központként kezelt települések számát.

1971-ben ismét egységes koncepciót fogadtak el az ország településhálózatának fejlesztésére. Az Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció (röviden OTK) a településeket a következő kategóriákba sorolta: országos központ, felsőfokú, részleges felsőfokú, középfokú, részleges középfokú, kiemelt alsófokú, alsófokú, részleges alsófokú központok és falvak. A koncepció szerint a települések 64%-a került nem fejlesztendő kategóriába, de a fejlesztési forrásokból így is lényegében csak a középfokú és annál magasabb besorolású települések (mintegy 150) részesültek. A koncepció 1984-ig volt érvényben. (VALUCH 2001, 56)

A koncepció kiegészítéseként 1974-ben összeállították a várossá-nyilvánítás feltételeit tartalmazó kritériumrendszert is. Ez 130 városi funkciójú település kialakítását tartotta szükségesnek (a meglevő városoknak mintegy kétszeresét), mellettük a 142 kiemelt alsófokú központ is részleges városi szerepköröket töltött volna be. (BELUSZKY 2010, 143) A koncepció által kívánt szintet a városok száma így se érte el, 1971 és 1982 között 23 új város jött létre. (BELUSZKY 2006, 247)

A városok helyzetében lényeges változást hozott, hogy 1984-ben eltörölték a járási igazgatást,¹⁰ és a középfokú igazgatást a városokra alapozták, azáltal, hogy a községeket egy-egy város körül kialakítandó városkörnyékekbe szervezték. (BELUSZKY 2010, 144) A városkörnyéki igazgatás kizárólagossá tétele¹¹ lényegében az 1946-os parasztpárti koncepció részleges megvalósítását is jelentette, azzal az eltéréssel, hogy a megyerendszer felszámolását

¹⁰ 1971-ben a harmadik tanácstörvény eltörölte a járási tanácsokat, a járási igazgatást a megyei tanácsok járási hivatalaira hagyva (ez lényegében visszatérést jelentett a tanácsrendszer előtti állapotokhoz, amikor is a járási tisztviselők a megye külső tisztviselőiként voltak számon tartva).

¹¹ A városkörnyékek létrehozását a harmadik tanácstörvény is megengedte, azonban nem tette kötelezővé.

nem tűzték ki célul (emellett a városkörnyékek számát is jóval magasabb értékben határozta meg). A rendelkezésben a legfeltűnőbb az volt, hogy a városkörnyékek között akadtak olyanok is (számszerűen 46), amelyekben egyetlen város sem volt, és amelyek központjait 5 éven belül kellett várossá fejleszteni. (RÁCZ 2008, 14)

Bár a városi rangot szerző települések köre a '80-as években a korábbinál jóval nagyobb mértékben bővült, a várossá nyilvánításokban igazi fordulatot az 1989-es év hozott. 1983 és '89 között 29 új várost avattak, ekkor azonban 41 új város keletkezett egy év alatt, (BELUSZKY 2006, 247) és a szocializmus korábbi éveitől eltérően ezekben a rangemelésekben már nem feltétlenül tükröződött valamiféle központi akarat, vagy szervező elv. (VALUCH 2001, 62)

Az 1990-re így végeredményben 166 városi jogállású település volt hazánkban. Ez a városállomány testesítette meg Beluszky Pál véleménye szerint a városi rang és szerepkör legteljesebb egybeesését mind a korábbi, mind a későbbi időszakokhoz képest. (BELUSZKY 2010, 145)

Az 1990-es városszerkezetben így is voltak jelentős különbségek. Nemes Nagy József 1998-ban megjelent, A tér a társadalomkutatásban címet viselő tankönyvében a legközelebbi szomszéd analízis alkalmazásának példaként elvégezte az 1990-es városhálózat elemzését, és arra az eredményre jutott, hogy a városhálózat spontán vázszerkezetét a 25. e-nél magasabb népességű városok (összesen 48) alkotják, amelyek köre nagyjából megegyezik az 1945-ös városszámmal. (NEMES NAGY 1998, 197 Idézi: RÁCZ 2008, 7)

1.2 A városhálózat alakulása a rendszerváltás után

A helyi önkormányzatok életében a rendszerváltás több gyökeres fordulatot hozott. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény a tanácsok helyett megalakuló önkormányzatokat ismét vagyonhoz juttatta,¹² és megszüntette az állami szervek és a helyi igazgatási szervek hierarchikus alá- fölérendeltségét. A megyéknek a települések fölötti ellenőrző szerepe megszűnt, és a városkörnyékek felszámolásával kiiktatódott a megyék és a települések közötti igazgatási szint.

A településhálózat fejlődését alapvetően befolyásolta, hogy a központi tervutasításos gazdaságirányítás megszűnésével az állam befolyása a települések fejlesztésében jelentősen szűkült.

¹² A tanácsok korábban az egységes állami vagyon kezelői voltak.

1.2.1 A várossá nyilvánítási eljárás jogi kereteinek, szempontrendszerének változása

Az önkormányzati törvény 59. §-ában a várossá nyilvánítás kapcsán az az egyszerű rendelkezés olvasható, hogy a község várossá nyilvánítását az önkormányzatokért felelős miniszteren keresztül kezdeményezheti a köztársasági elnök, ha azt fejlettsége, térségi szerepe indokolja. A fejlettség és a térségi szerep a törvényben nincs meghatározva, tág teret engedve így a városi címért folyamodó településeknek arra, hogy felterjesztésükben a legkülönbözőbb indokokkal érveljenek a cím elnyerése mellett. A szempontrendszert, amely szerint egy település várossá nyilvánítását a köztársasági elnök elé lehet terjeszteni, a Belügyminisztérium 1992-ben dolgozta ki, a főbb szempontjai a következők voltak:¹³

- „A település helye az ország településhálózatában, kapcsolódása a közlekedésforgalmi rendszerekhez. A település múltja, történeti értékei, a korábbi városi, mezővárosi, igazgatási szerepköre, ennek ma is bizonyítható továbbélése, illetve hagyományai.
- A település népességének alakulása, társadalmi szerkezete. A népmozgalom adatai (természetes és tényleges szaporodás, vándorlás stb.). A gazdasági aktivitás, a foglalkoztatottság, az ingázás, a képzettségi jellemzők.
- A település gazdasági fejlődése, a község és a térség lakosságát is foglalkoztató gazdálkodó szervezetek, társulások, egyéb intézmények jellemzői.
- A települést, illetve térséget ellátó közép fokú intézmények bemutatása, melyek közül kiemelten fontos az oktatás, a kulturális, illetve az egészségügyi és szociális ellátás egységei (középiskola, kollégium, népfőiskola, művelődési-, falu-, tájház, illetve kórház vagy szakorvosi rendelőintézet, mentőállomás, szociális intézmények stb.). Továbbá lényeges a helyi, térségi működésű igazgatási és rendészeti szervek (pl. bíróság, földhivatal, rendőrség, tűzoltóság stb.), illetve a műszaki infrastrukturális üzemegységek (pl. áramszolgáltató, kommunális) jellemzése.
- A település kereskedelmi és bevásárlóközponti szerepe, szolgáltató egységei (áruházak, bolti kiskereskedelmi forgalom, ezen belül iparcikk forgalom stb.).
- A település idegenforgalmi jellege, intézményei, férőhelyei (szálloda, panzió, kereskedelmi szálláshely stb.), illetve a szabadidő eltöltésének lehetőségei, intézményei (strand, uszoda, szabadidőközpont, tornacsarnok stb.) és környezeti kultúrája.
- A település műszaki infrastruktúra-ellátottsága: a villany-, gázellátás módja, a közműves vízellátás, a szennyvízelvezető csatornahálózatának kiépítettsége, a szennyvízelvezetés

¹³ Átvétel: CSAPÓ és KOCSIS 1997

mértéke, a rendszeres szeméthyűjtés és lerakás megoldottsága, út- és hírközlési hálózatának kiépítettsége. A tömegközlekedés belső rendszere, módja.

- A település szellemi vonzása és kulturális színvonalának jellemzői. Az öntevékeny szervezetek (egyesületek, társaságok, alkotó és egyéb közösségek stb.) létének és aktivitásának bemutatása.
- Az önkormányzati gazdálkodás jellemzői, a tárgyév költségvetési mérlege. A fejlesztések ismertetése.
- A település városias arculatának jellemzői: rendezettsége, központjának városiassága, épületeinek, épületegyütteseinek megjelenése, műemlékei, környezeti állapota. A község településfejlesztési elgondolásai, a településrendezési tervek, az épített környezet védelmére tervezett intézkedések.
- A község térségi szerepe és súlya (gazdasági, foglalkoztatási, az intézmények szervező és vonzó hatása, társulások mértéke stb.).”

A Belügyminisztérium a beérkezett pályázatokat úgy bírálta el, hogy összevetették az egyes települések mutatóit a magyar kisvárosok (20 ezer alattiak) átlagmutatóival. Négy csoportba osztva (népesség, lakás, infrastruktúra, terciérfunkciók) 23 átlagmutatót jelöltek ki, amelyek statisztikailag jellemzik a településeket. A gyakorlat szerint azon települések pályázhattak eséllyel a városi rangra, amelyek mutatóik többségében felülmúlták az átlagmutatókat. (CSAPÓ és KOCSIS 1997)

Az elharapózó várossá válások miatt 1995-ben az önkormányzati törvényt úgy módosították, hogy a városi címért csak nagyközségek pályázhassanak. (RÁCZ 2008, 8) A várossá nyilvánítások eljárásrendjében a következő lényeges változást a területszervezési eljárásról szóló 1999. évi XLI. törvénycikk elfogadása jelentette. (SZEPESI 2008) A törvény sok más területszervezési eljárás mellett (pl. község-egyesítés, szétválasztás, területátadás, megyehatár-módosítás) a várossá-nyilvánítás eljárásrendjét is újraszabályozta.¹⁴ A törvény értelmében területszervezési módosításokat (és ezen belül természetesen várossá nyilvánítást is) az önkormányzati választások évében nem lehetett tartani, és a településeknek a várossá-nyilvánításhoz szükséges kérelmet minden év január 31-ig kellett felterjeszteni az önkormányzati ügyekért felelős minisztériumba, ahol egy szakértőkből és az önkormányzatok érdekvédelmi szervezeteinek képviselőiből álló bizottság értékelte őket. A bizottság állásfoglalását az önkormányzatokért felelős miniszter május 31-ig terjeszthette fel a

¹⁴ 2013 január 1-től a 2011-es önkormányzati törvény rendelkezései vannak érvényben (1999. évi. XLI. törvénycikk. Nemzeti Jogszabálytár), azonban ezek számos rendelkezést átvettek a korábbi törvényből.

köztársasági elnöknek, aki a várossá nyilvánításokról szóló döntést június 30-ig kellett, hogy közzétegye a Magyar Közlönyben. A törvény értelmében a felelős szakminisztériumnak az érintett településeket tájékoztatnia kell a felterjesztések elutasításának indoklásáról, valamint azokról a lépésekről, amelyek a felterjesztések megismétléséhez szükségesek. A település újabb kérelmet a következő év január 31-ig adhat be (kivéve ha a következő év választási év). (1999. évi. XLI. törvénycikk. 16–17. §.) A törvény a folyamodó települések számára is előírta, hogy a település fejlettségét, térségi szerepét indokolja, és ehhez szempontrendszert is adott: (1999. évi. XLI. törvénycikk. 15. §.)

- a) a nagyközség helye a térség településhálózatában, fejlődésének fő jellemzői, történeti, társadalmi értékei, hagyományai,
- b) a nagyközség népességének alakulása, demográfiai, társadalmi szerkezetének jellemzői,
- c) a nagyközség gazdasági fejlettsége, szerkezete, jelentősebb gazdasági társaságok, kereskedelmi, szolgáltató funkciók, ezek térségi kihatása, az üdülés, az idegenforgalom és a vendéglátás jellemzői,
- d) a gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság a nagyközségben, a térségi ingázás, a képzettség jellemzői,
- e) a nagyközség infrastrukturális fejlettsége, közművesítettsége: az ivóvíz-ellátottság, a szennyvízelvezetés, -tisztítás (-kezelés), -elhelyezés, a rendszeres hulladékgyűjtés, elhelyezés, a fűtés módja, a hírközlés, a szilárd burkolatú úthálózat kiépítettsége,
- f) a nagyközség településszerkezete, arculata, fejlesztési koncepciói, rendezési, szabályozási tervek jellemzői,
- g) a nagyközség intézményei, főként a térséget is ellátók jellemzői, elsősorban az oktatás, a kultúra, a tudomány, a kutatás, az innováció, az egészségügyi és szociális ellátás, egyéb intézmények területén, az igazgatási és rendészeti szervek,
- h) a nagyközség szellemi, kulturális, sportélete, társadalmi szervezetsége, a civil szerveződések tevékenysége, mindezek kihatása a térségre,
- i) az önkormányzati vagyon és gazdálkodás bemutatása, az önkormányzat társulások kapcsolatai, térségi szervező munkája.

Ha a fenti szempontrendszert összevetjük az 1992-es belügyminisztériumi kritériumrendszerrel, sok hasonlóságot találunk. Mindkét szempontrendszerben szerepet kapnak történeti, demográfiai, gazdasági, építészeti-infrastrukturális, intézményi szempontok,

tehát lényegében az összes olyan szempontra, amelyeket egy település városi minőségének megállapításában a szakértők figyelembe szoktak venni.

A területszervezési eljárásról szóló törvény a 2011-es önkormányzati törvény értelmében ugyan hatályát veszítette, ugyanakkor a területszervezésre, és ezen belül a várossá-nyilvánításra vonatkozó szabályok lényegében nem változtak. (321/2012. évi Korm. rendelet)

1.2.2 A városi jogállás hatásai a településgazdálkodásban

Az önkormányzati gazdálkodásban alapvetően egyforma szabályok vonatkoznak a települési önkormányzatokra. Az önkormányzati törvény a kötelezően ellátandó feladatok tekintetében nem tesz különbséget a települési önkormányzatok között, ugyanakkor a rendszerváltást követő évtizedekre jellemző volt, hogy a megyei önkormányzatok kötelezően ellátott feladatait (pl. középiskola, kórház-fenntartás)¹⁵ a megyék nem telepítették olyan számban, hogy az a megye teljes lakossága számára elérhető legyen, és ilyen esetekben a városi önkormányzatok kénytelenek voltak ezen feladatokat ellátni, úgy, hogy annak előnyeit természetesen a környező települések is élvezték. Ezen feladatok ellátása ilyen esetben a városkörnyékek megszüntetése miatt alapesetben a város feladata volt, ami plusz terheket rótt rá, ugyanakkor sok város választotta, hogy az egyes magasabb szintű szolgáltatások ellátását a környező településekkel társulva oldja meg. Ezt az állami költségvetés is sok esetben magasabb fokú támogatással honorálta. (RÁCZ 2008, 5)

A települési önkormányzatok bevételeiben sincs alapvető különbség a városi és községi jogállású települések között. A rendszerváltás után kialakult gyakorlat szerint a személyi jövedelemadóból a központi költségvetés a települési önkormányzatoknak összességében 40%-ot engedett át, ezen átengedett bevételek nagyobb része (a rendszerváltást követően egyre jelentősebb mértékben) azonban normatív forrás formájában került szétosztásra. Az önkormányzatokat közvetlenül illető szja mértékében alapesetben nem volt különbség a városok valamint a községek között, azonban az szja-kiegészítés szempontjából a városok előnyt élveztek (RÁCZ 2008, 3)

Az szja-kiegészítés olyan központi költségvetési támogatás volt, amely az szja közvetlenül átengedett részét¹⁶ és az iparüzési adóalap meghatározott részét (2007-ben 1,4%-át) egy előre meghatározott szintig kiegészítette, ha azt a fenti adónemekből befolyt összeg nem érte el.

¹⁵ A 2011-től kezdődő nagyarányú állami fenntartásba vételek előtt

¹⁶ A tárgyév előtt két évvel befolyt bevételeket alapul véve

(RÁCZ 2008, 6) Mivel a városok esetében a kiegészítés szintje jellemzően magasabb volt,¹⁷ ezért azon településeknek, amelyekben az adóbevételek nem voltak kiugróan magasak, megérte a városi jogállást megszerezni.

Az SZJA kiegészítés azóta már megszüntetésre került, a települési önkormányzatok nem kapnak a lakosaik személyi jövedelemadója után támogatást.

A 2008-as gazdasági válság előtti években jellemző volt, hogy az önkormányzatok helyi-adó kivetési lehetőségeiben a saját bevételek súlya a lakosságszámmal arányosan emelkedett. Ez ugyan nem következik magából a városi jogállásból, azonban így is elmondható, hogy a saját bevételeken belül a helyi adó jelentősége a községekben negyed akkora volt, mint a városokban. Emellett míg az átengedett szja a városok bevételeinek 1/8-át tette ki, addig ez a fajta bevétel a községek bevételeiben 1/5-ödni súlyal szerepelt, (RÁCZ 2008, 4–5) amely önmagában a városok átlagosan magasabb teherviselő képességére utal. Azonban ha figyelembe vesszük, hogy 2007-ben az akkori 298 városból 89, jellemzően 10000 lakos alatti esett az ún. ÖNHIKI kategóriába (önhibáján kívül hátrányos helyzetbe kerülő), és hogy rendszerváltás után várossá avatott településekből (134) 46 nem volt képes a kötelező feladatok saját és átengedett bevételekből történő ellátására, (RÁCZ 2008, 6) akkor látnunk kell, hogy a magasabb teherviselő képesség a városoknak korántsem mindegyikére jellemző, és hogy a teherbíró-képességekben mutatkozó különbségek mögött a regionális eltérések mellett a települések méretbeli eltérése, és városi cím elnyerésének ideje is megmutatkozik.

Jelenleg a 2011-es önkormányzati törvény nem nevesít átengedett bevételeket, (2011. évi CLXXXIX. törvény. 111–118. §.) és a 2014-es költségvetési törvényben is csak kisebb bírságok, illetékek átengedéséről esik szó. (2013. évi CCXXX. törvény. 30–31. §.)

A városok mellett, hogy a személyi jövedelemadó-kiegészítés terén előnyöket élveztek a községekkel szemben, a helyi önkormányzatok céltámogatási rendszereiben bizonyos célterületeken (pl. ivóvíz-hálózat fejlesztés) kisebb arányú támogatásban részesültek, mint a községek. (1999. évi. LXXXIX. törvénycikk) E mögött az a feltételezés állhatott, hogy a céltámogatási rendszer által támogatott területeken a városok eleve jobb helyzetben vannak, így kevesebb támogatásra jogosultak.

Összességében elmondható, hogy a városi jogállás az önkormányzatok gazdálkodása szempontjából nem jelentett és az új szabályozás alapján sem jelent önmagában (közvetlen)

¹⁷ 2007-ben a városi cím esetén a kiegészítésben 500-tól 2000 főig lakosonként 2450 forinttal magasabb összegig kaptak kiegészítést a városok, 2000-től 10000 főig ez az összeg 2250 ft, 10000 fő fölött 3730 ft, megyei jogú városok esetében a többi városhoz képest 2155 ft volt. (RácZ 2008, 7)

előnyöket. A helyi adók nagyobb jelentősége nem önmagában a városi jogállásból következik, hanem abból a tényből, hogy a városi jogállású települések átlagára más gazdasági szerkezet, fejlettség jellemző, az pedig, hogy a városi jogállás megszerzése mennyire vetíti előre a település későbbi fejlődésének irányait, igencsak vitatható. A magasabb személyi-jövedelemadó kiegészítés csak azoknak a városoknak jelentett plusz bevételt, amelyeknek a teherviselő-képessége eleve alacsonyabb volt az átlagosnak tekinthetőnél, ennek következtében inkább a fejletlenebb települések várossá válását ösztönözte.¹⁸ Ezzel ellentétes ösztönző tényező volt a céltámogatásokból való alacsonyabb arányú részesedés (a jelentősebb infrastrukturális beruházásra szoruló települések a várossá válással céltámogatás keretében igényelhető összeget veszíthettek), amiből első ránézésre az látszik, hogy a település-gazdálkodásban a városok és községek közötti különbségtétel nem volt teljesen következetes.

1.2.3 A várossá nyilvánítások alakulása a rendszerváltás után

A rendszerváltást követő kormányzati ciklusok alatt a városok száma a következőképp alakult: 1990 és '94 között 28 új települést avattak várossá, '98-ig újabb 24-et, 2002-ig újabb 34-et, 2006-ig 37-et, (RÁCZ 2008, 9) 2010-ig pedig újabb 39-et. (A várossá nyilvánítás Magyarországon) 2010-ben, 2011-ben és 2012-ben nem keletkezett új város, 2013-ban azonban 18 települést avattak várossá, (u. o.) így jelenleg 346 városunk van, kérdéses azonban, hogy ezen kiemelkedő mennyiségi növekedés mögött milyen valódi tartalom van. Mivel előző fejezetünkben láttuk, hogy a városok számának gyarapodásában a gazdálkodás terén szerezhető előnyök nem feltétlenül játszottak szerepet, a városi cím megszerzésére irányuló erőfeszítésekben az olyan presztízsszempontoknak, mint a régi rang visszaszerzése (mezővárosi múltú való hivatkozással), bizonyos „versenytelepülések” megelőzése stb. is szerepelnie kellett. (SZEPESI 2008)

A korábban nem látott mértékű várossá-nyilvánítások eredményeképpen a 2008-2009-es gazdasági világválságig összesen 306 város keletkezett, ezek 53,92%-ában (165 város) azonban a lakosság nem érte el a 10. e. főt, ezen belül 65 lakossága az 5 e-t sem, és végül 4-ben a lakosság 2 e. fő alatt maradt. (RÁCZ 2008, 10) A nagy- és középvárosok száma a városokon belül 47-48-ra tehető, mivel azonban lakosságuk a rendszerváltást követő

¹⁸ A rendszerváltást követő évtizedekre jellemző volt, hogy az szja-kiegészítés jelentősége folyamatosan nőtt (RÁCZ 2008, 3), emiatt elmondható, hogy a városok (és általában a települések) egyre nagyobb része tartozott a kiegészítést igénybe vevő települések közé, ami egyre több település esetében tette kívánatossá a városi cím elnyerését.

évtizedekben folyamatosan csökken, a 20 e-nél kisebb városok aránya a folyamatos várossá-nyilvánításoktól eltekintve is nő. (RÁCZ 2008, 8) A válságot megelőző években a városoknak kb. 80%-a tartozott a kisvárosi (20 e-nél kisebb lakosú) kategóriába, a városi népességnek pedig a 75%-a kisvárosokban. A népesség szerinti első száz városban mindössze 10 újonnan várossá nyilvánított település található, a 20 e-es népességet ebből csak a pesti agglomerációban található Gyál éri el. (SZEPESI 2008)

Ha várossá nyilvánított települések térbeli megoszlását nézzük, akkor az látszik, hogy a legtöbb új város Pest megyében keletkezett, míg a nyugati és északi területek le vannak maradva az országos értékekhez képest. Pest megye esetében leginkább az agglomerációs települések várossá nyilvánítása okozza a magas értéket, az utóbbi területek esetében pedig az aprófalvas település-szerkezet állhat a várossá-nyilvánítások relatív hiánya mögött. (SZEPESI 2008) A dunántúli városokról az is elmondható, hogy általánosságban az alföldi városoknál alacsonyabb népességgel lesznek városok (körükben jóval több az 5 e-es népesség alatti várossá nyilvánítás) (SZEPESI 2008)

Az újonnan várossá nyilvánított településekre jellemző még, hogy ezen városokban a népesség általánosságban véve növekvő tendenciát mutat, míg ezzel szemben a régiókban fogyás mutatkozik. A jelenség mögött azok, a leginkább dezurbanizációként emlegetett folyamatok állnak, amelyek alatt általában a városi népesség csökkenését, és a vidéki lakosság növekedését szokták érteni. A magyarországi dezurbanizáció mértékét jelzi, hogy a rendszerváltás után a városi címmel rendelkező településekben összességében (az újonnan várossá nyilvánított települések népességnövekedése mellett) a népesség száma gyorsabban csökken, mint a községi jogállásban maradó településeké.¹⁹ Vándorlási veszteség leginkább a Tiszántúlon jellemző, kiugró növekedés (kb. 20%) a budapesti agglomerációban jellemző. (SZEPESI 2008)

Beluszky Pál és Győri Róbert 2006-ban a magyar városokat a központi funkcióik és központi szerepkörük alapján vizsgálta.²⁰ 156 olyan várost találtak, amelynek semmiféle vonzáskörzete nem volt. Minimális kisvárosi funkciókkal 122 város rendelkezett, ezentúl további 70-80 olyan települést találtak, amelyben néhány városi intézmény volt jelen. (RÁCZ 2008, 11)

¹⁹ Abban az esetben, ha eltekintünk a városok számának gyarapodásától, tehát ha az újonnan várossá nyilvánított települések lakosságát nem nézzük.

²⁰ részletesen lásd lentebb!

Összességében elmondható, hogy míg a rendszerváltás előtt a városiasodást késve követte városodás (a városok számának gyarapodása), addig a '90-es évektől kezdve éppen ennek a fordítottja jellemző. (RÁCZ 2008, 8)

1.3 Önkormányzati rendszerek, várossá nyilvánítási gyakorlat Európában

Az európai országok az önkormányzati rendszerek tekintetében több csoportba sorolhatóak. Általánosságban elmondható, hogy a „község” fogalma nem egyezik a magyar szóhasználatban kialakult falu/település jelentéssel, hanem egyszerűen a helyi igazgatás alapszintjét jelenti (KOCSIS 2008, 721). Ezen túlmenően jelentős különbségek mutatkoznak az egyes országokban abban a tekintetben, hogy ez az alapszint mekkora, és hogy a helyi igazgatásnak a legalsó szintjét jelenti-e.

Egyes országokban (pl. Franciaország, Olaszország) a magyarországihoz hasonlóan a helyi igazgatás alapszintjét az egyes települések önkormányzatai jelentik, ezen országokban a községek átlagos népessége meglehetősen kicsi. (KOCSIS 2008, 715, 718) Más, főleg skandináv országokban (valamint Portugáliában) a községek számát a '70-es évektől kezdve jelentősen csökkentették, lényegében több településből álló nagyobb (nagyjából a magyar járásokkal megegyező lélekszámú) egységeket hozva létre. (KOCSIS 2008, 715, 718, 719) A két csoport között számos átmenet is létezik, pl. Lengyelország, vagy Németország, ahol a községek ugyan több települést foglalnak magukba, ugyanakkor a magyar kistérségek/jársók méretét nem érik el, és a járások a magyar megyéknek megfelelő (NUTS III-as) szintű területi egységek. (KOCSIS 2008, 716)

Az európai országokban eltérések mutatkoznak abban a tekintetben is, hogy a városi jogállásnak csak egy fokozata van, vagy, a magyar gyakorlathoz hasonlóan megkülönböztetnek magasabb, illetve alacsonyabb rangú városokat. Az egyszintű városi jog jellemzően a nagyon szétaprózott, vagy épp ellenkezőleg, a nagyon nagyméretű községi önkormányzatokból álló önkormányzati rendszerekkel rendelkező országokra jellemző, míg a két (vagy több) szintű rendszer inkább az átmeneti típusokban fordul elő. (KOCSIS 2008, 722) A többszintű városi jogállásra jellemző, hogy míg az alsó szintű városok szinte semmilyen előjoggal nem rendelkeznek, addig a magasabb szintű városi cím jár konkrét előjogokkal, ami általában azt jelenti, hogy az illető település egy magasabb közigazgatási szinttel (pl. járás) egyenrangú. (KOCSIS 2008, 714, 716, 720) Kivétel ez alól Nagy-Britannia, ahol a „city” és „town” rangú települések között semmilyen jogállásbeli különbség nincs. (KOCSIS 2008, 717)

A városi cím megítélésének módjában is vannak különbségek. A legtöbb országban a városi cím adományozása központi (általában államfői) hatáskörben van, azonban vannak olyan államok is ahol a cím adományozás nem központi hatáskör. (KOCSIS 2008, 722) Az utóbbi csoportba tartoznak egyfelől föderatív országok (pl. Németország, Ausztria), ahol a városi cím adományozása a tartományok hatásköre,²¹ másfelől olyan országok is, ahol az adományozás valóban helyi hatáskörű. Nagy-Britanniában a városi címet a települések egyenesen maguk vehetik fel, (KOCSIS 2008, 717) Norvégiában pedig a községi önkormányzatok adhatnak városi címet az egyes településeiknek. (KOCSIS 2008, 718)

Egyes országokban a városi cím megítélésének vannak bizonyos kritériumai (általában lélekszám), míg más országokban nincs ilyen kritérium, és a városi címeket egyedi elbírálás alapján osztják ki. Az előbbi csoportra az is jellemző, hogy a városok a címüket el is tudják veszíteni, ha az adott kritériumnak nem felelnek meg. (KOCSIS 2008, 722)

Összességében elmondható, hogy az európai országok szinte mindegyikében magas a városok száma a településhálózaton belül, ugyanakkor az is igaz, hogy az utóbbi 30-40 év közigazgatási reformjai következtében a városi cím jelentősége lényegesen lecsökkent. Ebben a tekintetben a magyar helyzet nem tér el sokban az európaiétól.

1.4 Módszerek a városhálózat elemzésére, a magyar városhálózat értékelése a szakirodalomban

A település-hálózat elemzésének sokféle megközelítése lehet. A hierarchia-vizsgálatok során az elemzők első sorban arra keresik a választ, hogy az egyes települések milyen hierarchikus (egymásnak alá-fölé rendelhető) csoportokba sorolhatóak be, ezt kiegészítheti az egyes településeknek a hierarchia-szinteken belüli sorrendbe rakása. (BELUSZKY 2006, 252)

Hierarchikus vizsgálatot legegyszerűbben a (köz)intézményi hierarchia figyelembe vételével lehet végezni. Ebben az esetben olyan intézményeket kell kiválasztani, amelyek között önmagukban létezik bizonyos hierarchikus viszony (pl. bíróságok esetében járásbíróságok vagy városbíróságok, törvényszékek illetve ítélőtáblák), és ezt a hierarchikus viszonyt rá lehet vetíteni a települések egymás közötti viszonyára. A módszer hátránya, hogy nem minden típusú intézményrendszer hierarchikus viszonyai fognak egyformán tükröződni a településhálózatban, emiatt önkényesen kell választanunk a különféle intézménytípusok közül. Az intézmény-előfordulás mennyiségi szempontjainak figyelembe vételével az egyes

²¹ A tartományi szint ugyan nem nevezhető központi hatáskörnek, ugyanakkor helyi hatáskörnek sem. A tartományok ezen országokban az államiság számos ismertetőjegyével bírnak (pl. önálló parlament), és általában a tartományok régebbi múltra tekintenek vissza, mint maguk az országok.

településeknek a hierarchia szinteken belüli helyét is meg lehet adni. (BELUSZKY 2006, 252)

A településhálózatot lehet sorrendszerűen is elemezni, egy mennyiségi mutató figyelembe vétele alapján is. Ilyen vizsgálatot végzett Christaller német geográfus is a két világháború közötti német városhálózaton, amikor a városokat a bennük található telefon-előfizetések száma alapján rakta sorba, de hasonló vizsgálatot végzett Fügedi Erik magyar középkorkutató, aki a középkori magyar városhálózatot a bennük található koldulórendi kolostorok száma alapján elemezte. (BELUSZKY 2006, 253) Lényegében a népesség-szám szerinti vizsgálatok is ezen vizsgálatok közé sorolhatóak, azzal a különbséggel, hogy a népességszám, mint egy település jelentőségének mutatója általában magától értetődő elemzési szempont, és az egyéb vizsgálatok célja általában éppen az, hogy a népességszám mellett valami egyéb szempontot is bevonjanak a vizsgálatba.

Az egy mutató szerinti elemzés során is ki lehet alakítani hierarchia szinteket bizonyos intervallumok megadásával (pl. 10-25 e-res népességű települések). Ebben az esetben az eredményeket a hierarchikus szempontból kiinduló vizsgálattal is össze lehet vetni, pl. megállapítható, hogy a járásbíróságok jellemzően mekkora népességű településekre települnek, és ezt később az intézményi telepítésnél figyelembe lehet venni.

A településhálózat vizsgálatának sajátos megközelítése, amikor a vizsgálat tárgyát önmagában nem a település jelentősége képezi, hanem a gazdasági, demográfiai mutatók alapján kirajzolódó fejlettsége (ami önmagában nem jelenti azt, hogy a település jelentős központi szereppel bír, pl. egészen kis települések is lehetnek fejlettebbek, mint akár a főváros). (BELUSZKY 2006, 269–273) A település belső viszonyai, gazdasági, demográfiai szerkezete alapján ugyanakkor a sorrendszerű fejlettségi vizsgálatok mellett lehetőség nyílik bizonyos kategóriák, jellemző település-típusok kialakítására is. (BELUSZKY 2006, 292–293)

1.4.1 A magyar településhálózat hierarchikus szintjei

A magyar településhálózat hierarchikus vizsgálatára jó példa Beluszky Pál és Győri Róbert fentebb már hivatkozott vizsgálata. A vizsgálat során a hierarchikus szintek kialakításakor sokféle intézmény előfordulását figyelembe vették, ennek megfelelően a hierarchikus szintek kialakítása során az egyes intézményrendszerek belső hierarchiája helyett azok előfordulási gyakoriságát vizsgálták. A vizsgált intézménytípusokból hat szintet alakítottak ki, ezek a főváros, a regionális központok, a megye központok intézményei, továbbá a középvárosi, kisvárosi intézmények, és végül az úgynevezett kisközpontok intézményei. A városok

besorolása abba a szintbe történt, amelyikben az előforduló intézmények többségével rendelkeznek. (BELUSZKY 2006, 254)

A vizsgálat során kialakított hierarchia-szinteken belül a magasabbakra jellemző a kis lakosság-szóródás, (Beluszky, A magyar városhálózat funkcionális versenyképessége 2006, 258) ugyanakkor a kisvárosok kategóriájában nagy eltérések vannak a kategóriába sorolt települések népessége között. A szinten belül a népességszám szerinti középső 3 pentádba eső települések népessége 9600 és 21500 fő között alakult. A felső pentádba (az ennél is nagyobb népességű települések közé) jellemzően régi iparvárosok, agglomerációs települések, valamint alföldi városok tartoznak, míg az alsó pentádban üdülőközpontok, valamint a dunántúli, aprófalvas térségek központjai fordulnak elő. (BELUSZKY 2006, 257)

Általánosságban elmondható, hogy a 9-10 e-es népesség az az úgynevezett városiasodási küszöb, ami fölött kevés településről mondható el, hogy városi funkció nélküli lenne (kivételt képez egy-két olyan agglomerációs település, mint pl. Göd, vagy Pomáz). (BELUSZKY 2006, 258)

1.4.2 A magyar városok alaptípusai

A magyar városok tipológiájának kialakítása szintén Beluszky Pál és Győri Róbert nevéhez kötődik. A hierarchikus elemzés során kialakított szinteken belül klaszteranalízis segítségével további csoportokat alakítottak ki, amely csoportok jellemzői többnyire az egyes hierarchia szinteken belül is ismétlődtek, így sikerült kialakítaniuk egy olyan rendszert, amelyben a magyar városok hierarchikus viszonyai, és fejlettségük, gazdasági-társadalmi szerkezetük egyszerre látszik.

A tipológia kialakítása során elkülönülten kezelték a fővárost, emellett kiemelték 5 db regionális központot, ezeken a kategóriákon belül további tipologizálásra nem került sor. A további hierarchia-szinteken belül olyan további kategóriákat hoztak létre, mint tradicionális, vagy dunántúli jellegű városok, alföldi, vagy mezővárosi jellegű városok stb., amelyek közül több csoport több hierarchia-szinten belül is előfordult. Emellett hierarchiaszintektől függetlenül létrehozták az agglomerációs városok, a fürdővárosok, valamint az iparvárosok kategóriáját.

A 18 megyeszékhely mellett 12 db megyeközponti funkciókkal rendelkező középvárost találtak (Pest megyében ebben a kategóriába tartozik Vác), mezővárosi jellegű volt további 7 (Pest megyében Cegléd), kulturális jellegű további 4 (Pest megyében Gödöllő). A megyeszékhely-középváros kategóriába tartozott tehát összesen 41 település, ebből mindösszesen 3 található az általunk vizsgált megye területén. A 93 kisváros kategóriáján

belül a legtöbb település a tradicionális/dunántúli csoportba tartozott (összesen 63 db). A markáns központi funkciókkal rendelkező kisvárosok 16-an voltak, míg az alföldi típusúak összesen 14-en (Pest megyében ebbe a csoportba tartozik Nagykőrös). Az úgynevezett aligvárosok kategóriájába összesen 105 települést soroltak be. Ezek közül a mezővárosi múltúak 58-an, a kis piacközpontok, járási székhelyek 18-an, míg a városnak tényleg nehezen nevezhető tulajdonképpeni alig városok összesen 29-en voltak. Fürdővárosból volt mérettől függetlenül további 12 db, míg iparvárosból további 14 (Pest megyében ide tartozik Százhalombatta). (BELUSZKY 2006, 274–293)

Az agglomerációs városok kategóriájába 25 település tartozott a vizsgálat idején, ezen belül a Budapesti agglomeráció volt a legjelentősebb a maga 18 településével (a Pest megyei városok túlnyomó része ebbe a kategóriába tartozik). Az agglomerációs települések között találhatóak olyan jelentős központ nélküli települések is (pl.: Gyál, Érd, Göd, vagy Budaörs), amelyekben a településen belül sem különíthető el a központi funkciók valamiféle egyértelmű koncentrációja, ugyanakkor valódi vonzáskörzettel rendelkező, központi funkciókat betöltő városok (pl. Szentendre) is. (Beluszky, A magyar városhálózat funkcionális versenyképessége 2006, 292–293)

1.4.3 A településhálózat térbeli összefüggéseire koncentráló vizsgálatok

A településhálózat térbeli összefüggéseire koncentráló vizsgálatok fő jellemzője, hogy a település fejlettségét, belső gazdasági-társadalmi szerkezetét és a település saját mennyiségi mutatóit nagyrészt figyelmen kívül hagyják, és inkább a település központi szerepkörére, településhálózatban betöltött helyére koncentrálnak.

Ilyen jellegű vizsgálat pl. a jelentőségtöbblet-számítás, amely során az egyes városi szolgáltatásokat használó népesség városi népességhez viszonyított arányát vizsgálják (a szolgáltatások igénybe vevői a városban laknak-e, avagy a környező településekről bejárva veszik igénybe ezen szolgáltatásokat). A jelentőségtöbblet lehet negatív is, amennyiben a szolgáltatást a település teljes népességénél kevesebben veszik igénybe.

Beluszky Pál olyan, jellemzően kisvárosi funkciók alapján végzett jelentőségtöbblet-számítást, mint a járóbeteg-ellátás évi rendelési ideje, a kiskereskedelmi üzletek száma, a nappali tagozaton tanuló középiskolások száma, valamint a működő jogi személyiségű vállalkozások száma. (BELUSZKY 2006, 264) A kapott jelentőség-többlet értékek és az egyes települések népessége közötti korrelációt is megvizsgálták, melynek eredménye az lett, hogy egy település népessége és jelentőségtöbblete között markáns összefüggés nincs (a korreláció értéke 0,19 volt). A település-hierarchiában felfele haladva emellett mérhető volt

egy bizonyos csökkenés, amely érthető is, hiszen alapvetően kisvárosi funkciókat vizsgáltak. Negatív jelentőségtöbblet leginkább a szocialista, valamint az agglomerációs és az alföldi városokra volt jellemző (Érd, Ózd, Hajdúböszörmény, Dunakeszi, Komló, Nagykőrös). A központ-vidék arány 50 és 100% közötti értékeket Budapesten, valamint a megyeközpontokban, regionális központokban vett fel, míg 100% feletti értéket jellemzően a dunántúli, aprófalvas térségek központjai értek el. (BELUSZKY 2006, 265)

A településhálózat térbeli összefüggéseinek vizsgálata során egy másik lehetséges megközelítés az, ha a településhálózatban önmagában a szabályszerűséget keressük, és ebből próbálunk meg következtetni a településhálózat alakulásának spontán, vagy éppen tervezett voltára.

Ilyen vizsgálatra példa a legközelebbi szomszéd modell alkalmazása, melynek lényege, hogy a vizsgált ponthalmazban a pontok legközelebbi szomszédjuktól mért távolságainak átlagát (D_x) valamint az egyes pontok legközelebbi szomszédjaitól mért távolságát (D) hasonlítjuk össze, úgy, hogy ezek hányadosát vesszük ($L=D_x/D$) (NEMES NAGY 1998, 192)

Amennyiben a legközelebbi szomszéd index (L) értéke 1-hez közeli, akkor mondhatjuk, hogy a pontok eloszlása véletlenszerű (Poisson-eloszlású). Amennyiben L értéke a 0-hoz közeli, akkor a pontok csomópontokba (1 vagy többre) sűrűsödnek, míg a teljesen szabályos (hatszögű) eloszlás esetén az érték 2,149 lesz. A pontok eloszlása akkor tekinthető véletlenszerűnek, ha L értéke 0,9 és 1,3 között alakul. (NEMES NAGY 1998, 192–193)

A legközelebbi szomszéd modellt a magyar városok elemzésében Nemes Nagy József alkalmazta.²² Elemzéséből kiderül, hogy mindig az éppen városi jogállású települések halmazában az L értéke 1900 és 1960 között meglehetősen stabil volt, majd 1980-ra számított elmozdult az egyenletesség felé, ugyanakkor az 1995-ös újból a véletlenszerűség fele mutatott. (NEMES NAGY 1998, 195)

Az 1990-es városhálózat esetén a városok népességszám szerinti csökkenő sorrendben történő beléptetése az elemzésbe az első 50-ig monoton csökkenő L értéket eredményezett (1,18-1,2 közötti minimum), utána emelkedés volt tapasztalható egészen az 1,41-se értékig (az akkori városhálózat L értéke). Az 50. település népessége nagyjából 25 ezer körüli volt, ami azt jelenti, hogy nagyjából a 25 ezer és afeletti népességű települések alkotják a városhálózat valóban véletlenszerű eloszlású, természetesnek mondható vázát. Az is figyelemre méltó, hogy ez az 50 város nagyjából megfelel az 1945-ös városszámnak. (NEMES NAGY 1998, 197)

²² lásd fentebb!

A városok eloszlása a legszabálytalanabb a Dunántúlon volt ($L=1,52$) míg a legszabályosabb a központi régióban (Budapest és Pest megye, $L= 1,21$). Az alföld ebből a szempontból szélsőséges, a legszabályosabb és a legszabálytalanabb megye is itt található (Bács-Kiskun, ill. Hajdú-Bihar). (NEMES NAGY 1998, 197)

Általánosságban elmondható, hogy a szakirodalomban a városhálózatról kialakított vélemények a „felhígultságot”, a városhálózat indokolatlan kiterjedését és a városhálózat nagyfokú heterogenitását hangsúlyozzák ki.

2 PEST MEGYE TELEPÜLÉSEINEK ELEMZÉSE

Az elemzéssel elsősorban egy olyan módszertant szeretnék kialakítani és tesztelni, amellyel ellenőrizhető, hogy a jelenlegi településhálózat jellemzőiből kiindulva mely települések várossá-nyilvánítása indokolt, melyeké nem egymáshoz (és az összes/egyéb hazai/nemzetközi településhez képest).

Olyan, a szakirodalomban gyakran előforduló kérdésekre, mint hogy a városoknak milyen alaptípusai alakíthatóak ki (BELUSZKY 2006, 274–293), vagy hogy a rendszerváltás után (illetve bármilyen korszakban) alapvetően elhibázott volt-e a várossá-nyilvánítás gyakorlata, és melyik az az időpont, amelyben a funkcionális, és a jogi városfogalom a leginkább megfelelt egymásnak (BELUSZKY 2010, 145), nem keresem a választ.

Az előbbi kérdést Beluszky Pál és Győri Róbert klaszteranalízis segítségével kellően kidolgozta (lásd fentebb!(A magyar városok alaptípusai)), az utóbbi kérdések eldöntése pedig alapvetően nemzetközi összehasonlítást igényelne, amit a fogalomhasználat és a várossá-nyilvánítási gyakorlat sokszínűsége (csak Európán belül) igencsak megnehezít (KOCSIS 2008). Nemzetközi összehasonlítás nélkül önmagában a magyar településhálózatot vizsgálva meghúzni egy népességhatárt, vagy egy intézmény-ellátottsági minimumot, amely felett egy település várossá-nyilvánítása indokolt, alatta pedig nem, olyan feladat, amelyre itt és most nem szeretnék vállalkozni, mert ezeket a kérdéseket meglátásom szerint csak meglehetősen szubjektíven lehet megválaszolni. A továbbiakban (pl. az objektumok kijelölésekor) ezekben a kérdésekben inkább a szakirodalomra támaszkodom (és feltételezem, hogy a szerző az állítások megfogalmazásában a nemzetközi helyzet kellő ismeretével fogalmazta meg állításait).

A jelenlegi helyzetből kiinduló elemzési gyakorlatot azért is tartom elfogadhatónak, mivel ismereteim szerint a jelenlegi gyakorlat is hasonló megközelítésből indul ki (lásd fentebb A várossá nyilvánítási eljárás jogi kereteinek, szempontrendszerének változása.), amit az is indokolhat, hogy a már várossá-nyilvánított települések lefokozása jelentős ellenállásba ütközne, valamint az újonnan városi jogért folyamodó települések esetében méltánytalan lenne olyan elvárásokat támasztani, amelyeket a már várossá-nyilvánított települések sem érnek el. A feladat során így a jelenlegi várossá-nyilvánítási gyakorlat alapjait nem szeretném megkérdőjelezni, pusztán a helyzetértékelés tekintetében szeretnék egy új eljárást kialakítani és tesztelni.

A jelenlegi módszer hiányosságát abban látom, hogy módszer, bár alapvetően abból a feltevésből indul ki, hogy várossá csak olyan települést lehessen nyilvánítani, amely gazdasági-társadalmi mutatói tekintetében a már meglévő városokat felülmúlja, ugyanakkor nem súlyoz a különféle mutatók között, és arra sem tesz kísérletet, hogy a mutatók értékeit valamiféle egységes pontrendszerre konvertálja. Pusztán azt írja elő, hogy a települések mutatói többségükben elérjék az átlagmutatókat, ami magában hordja a lehetőséget, hogy a többi mutató esetében az új városok már rontják az átlagot, ami a továbbiakban olyan települések várossá nyilvánítását is lehetővé teszi, amelyek korábban nem lehettek volna városok.

Ez a megközelítés jogilag és de facto korlátlan teret enged a politikai megfontolásoknak, amely könnyen a városállomány indokolatlan méretű megnövekedéséhez vezethet.

Célom az elemzéssel egy olyan módszertan kialakítása, amely a várossá-nyilvánításból kiküszöböli a szubjektív elemeket, és az eljárás minden szereplője számára elfogadható eredményt ad.

2.1 Pest megye bemutatása

Pest megye mai formáját az 1950-es közigazgatási reform keretében nyerte el. A korábbi Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyéről ekkor választották le a déli területeket, ugyanakkor hozzácsatolták a Duna-Ipoly-Börzsöny-hegység által határolt, korábban Hont vármegyéhez (Trianon után Hont-Nógrád közigazgatásilag egyelőre egyesült vármegyéhez) tartozó területeket.

A megye területe 18 járásra, és 16 statisztikai kistérségre oszlik:

1. táblázat: Pest megye járásai és kistérségei

Jársók	Kistérségek	Jársók	Kistérségek
Aszódi	Aszódi	Nagykátai	Nagykátai
Budakeszi	Budaörsi	Nagykőrösi	Pilisvörösvári
Ceglédi	Ceglédi	Pilisvörösvári	Ráckevei
Dabasi	Dabasi	Ráckevei	Szentendrei
Dunakeszi	Dunakeszi	Szentendrei	Szobi
Érdi	Érdi	Szigetszentmiklósi	Váci
Gödöllői	Gödöllői	Szobi	Veresegyházi
Gyáli	Gyáli	Váci	
Monori	Monori	Vecsési	

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_1_1.xls

Pest megye az ország legnagyobb, és leggyorsabban növekvő népességű megyéje (Pest megyei portál). A megye lakónépessége 2013 elején 1 212 395 fő volt, 2001-hez képest ez az érték 173 000 fővel, mintegy 16,1%-al nőtt (Pest megyei portál).

A növekedés fő helyszínei az agglomerációs kistérségek voltak, ugyanakkor a szobi kistérség kivételével az összes kistérség népessége növekedett. A népsűrűség mintegy kétszerese az országos értéknek (195 fő/km²), ugyanakkor az egyes területek között jelentős eltérések mutatkoznak (Pest megyei portál).

A népsűrűség és a vándorlási különbözet megyén belüli eltéréseit (az agglomerációs, valamint nem agglomerációs települések között) kétmintás t-próbával is igazolhatjuk.

A kétmintás t-próba lényege, hogy két mintát (jelen esetben az agglomerációs, és nem agglomerációs települések) hasonlítunk össze, és azt vizsgáljuk, hogy egy bizonyos tulajdonság tekintetében a két-minta különbségei alapvető (szignifikáns) különbségnek tekinthetőek-e (A kutatásmódszertan matematikai alapjai).

A próba végrehajtása előtt meg kell vizsgálni, hogy a két minta varianciái között mutatkozik-e szignifikáns különbség, ezt F-próba segítségével tehetjük meg (a próbákat az excel adatelemzés-moduljával végeztem el).

A kétmintás t-próbák és az előzetesen végrehajtott F-próbák eredményei az alábbi táblázatokban találhatóak:

2. táblázat: A kétmintás F- és t-próba eredményei a népsűrűségekre

Kétmintás F-próba a szórásnégyzetre		
	<i>agglomeráció</i>	<i>nem agglomeráció</i>
Várható érték	423.25875	97.60093458
Variancia	135195.0609	4512.887263
Megfigyelések	80	107
df	79	106
F	29.95755335	
P(F<=f) egyszélű	5.67268E-48	
F kritikus egyszélű	1.408463	
Kétmintás t-próba nem-egyenlő szórásnégyzeteknél		
	<i>agglomeráció</i>	<i>nem agglomeráció</i>
Várható érték	423.25875	97.60093458
Variancia	135195.0609	4512.887263
Megfigyelések	80	107
Feltételezett átlagos eltérés	0	
df	83	
t érték	7.824798663	

P(T<=t) egyszélű	7.25582E-12	
t kritikus egyszélű	1.663420175	
P(T<=t) kétszélű	1.45116E-11	
t kritikus kétszélű	1.988959743	

3. táblázat: A kétmintás F- és t-próba eredményei a vándorlási különbözetre

Kétmintás F-próba a szórásnégyzetre		
	<i>agglomeráció</i>	<i>nem agglomeráció</i>
Várható érték	0.009766906	0.00218776
Variancia	9.37708E-05	8.55743E-05
Megfigyelések	80	107
df	79	106
F	1.095781173	
P(F<=f) egyszélű	0.328126467	
F kritikus egyszélű	1.408463	
Kétmintás t-próba egyenlő szórásnégyzeteknél		
	<i>agglomeráció</i>	<i>nem agglomeráció</i>
Várható érték	0.009766906	0.00218776
Variancia	9.37708E-05	8.55743E-05
Megfigyelések	80	107
Súlyozott variancia	8.90744E-05	
Feltételezett átlagos eltérés	0	
df	185	
t érték	5.433251753	
P(T<=t) egyszélű	8.63921E-08	
t kritikus egyszélű	1.653131869	
P(T<=t) kétszélű	1.72784E-07	
t kritikus kétszélű	1.972869904	

A táblázatokban látható, hogy a t érték mind a népsűrűség, mind a vándorlási különbözetre esetében nagyobb lett a kritikus (előzetesen kiszámolható) t-értéknél, így a két településcsoport népsűrűsége és vándorlási különbözete valóban jelentős eltérést mutatnak.

Pest megye értékei gazdasági téren is kiemelkedőek. Az országos GDP 11%-át a megye állítja elő, a beruházások 7,6%-a itt valósul meg, a működő vállalkozások és az ipari parkok 13%-a itt található, az ország exportjának közel 15%-át adja. A Pest megyei GDP és beruházások értéke csaknem kétszerese a következő legmagasabb megyei értéknek (Pest megyei portál).

Ahogy a demográfiai adatok, úgy a gazdasági teljesítmény terén is jelentős különbségek mutatkoznak a megye központi-agglomerációs területei és peremvidéke között. A gazdasági

társaságok 80%-a az agglomerációs térségben található, és ezen vállalkozások foglalkoztatják a statisztikai állományi létszám négyötödét (Pest megyei portál).

2.1.1 Várossá válás Pest megyében

Pest megye városszámának alakulását az országos számokkal összevetve az alábbi táblázat tartalmazza:

4. táblázat: Pest megye városainak száma és arányuk az ország városaihoz képest

időszak	1945	1971	1990	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Pest megye	4	6	14	16	20	30	40	48	54
Ország	54	81	166	196	220	253	291	330	348
%	7.41%	7.41%	8.43%	8.16%	9.09%	11.86%	13.75%	14.55%	15,52%

http://varossanyilvanitas.hu/varossanyilvanitas_kronologia.html#_edn1 adatai alapján saját szerkesztés

A táblázatból látható, hogy a városok száma a rendszerváltás után Pest megyében az országos mértékhez képest is nagyobb mértékben növekedett, ez főként az agglomerációs várossá-nyilvánításoknak köszönhető.

2.2 Felhasznált adatok

2.2.1 Az elemzésbe vont települések köre (objektumok)

A vizsgált települések körét úgy szerettem volna összeállítani, hogy a 2011-es állapotoknak megfelelő lakosságszám szerint sorrendbe állítom őket, és a legnagyobb népességű község valamint a legkisebb népességű város közé eső településeket (vagyis olyanokat is, amelyek még nem nyerték el a városi jogállást) vonom be az elemzés körébe, azokat a településeket, amelyek esetében a legkézenfekvőbb szempont (népesség) szerinti várossá-nyilvánítás kérdéses lehet (a jogállás tekintetében szintén 2011-et vettem alapul). A 2011-es időszak mellett az az érv szól, hogy egyfelől ebben az évben népszámlálás volt, amely lehetővé teszi a viszonylag pontos adatokkal való operálást, másfelől a 2010-től '12-ig tartó időszak nyugalmi helyzetnek tekinthető a várossá-nyilvánítások szempontjából, ugyanis három éven keresztül egyáltalán nem nyilvánítottak új települést várossá²³. 2010-ben az elmaradás oka ugyan az volt, hogy területszervezési eljárást választási évben nem lehet tartani, ugyanakkor a 2011-es és 2012-es elmaradások példa nélküliek a rendszerváltást követő években. 2011, mint referencia év mellett szól az is, hogy az időközben (2013-ban) történt rangemeléseket össze lehet vetni az általam a 2011-es adatok alapján felvázolt javaslatokkal.

A legkisebb népességű város Pest megyében Visegrád volt a maga 1697 lakosával, a második legkisebb pedig Szob a maga 2806 lakosával. Mivel e két legkisebb városa népesség

²³ http://varossanyilvanitas.hu/varossanyilvanitas_2011.html

tekintetében jóval elmarad a megye városainak átlagától (népességük a városok átlagnépességének mintegy 17, 10%-a), az elemzésbe bevett legkisebb város a megye harmadik legkisebb városa, Nagymaros lesz.

Tekintetbe véve, hogy a két mellőzött város esetében a várossá nyilvánítást olyan kivételes tényezők motiválták, mint a történelmi múlt, vagy a határ közeli, városhiányos térségben való elhelyezkedés, a két város kihagyása indokolható.

A legnagyobb vizsgált nagyközség, Solymár népessége megközelítette a 10000 főt (9652 fő), amely a szakirodalomban városiasodási küszöbként szokott szerepelni, azaz az ennél nagyobb népességű települések között kevés az olyan, amely községi jogállású, vagy a városi jogállása indokolatlan lenne (Beluszky, A magyar városhálózat funkcionális versenyképessége 2006, 258). Tekintve, hogy a következő legnagyobb település, Budakalász népessége a 10000 főt meghaladja (10004 fő), a vizsgált objektumok körét nem tartottam szükségesnek kiterjeszteni. A vizsgált városok közül az összes a rendszerváltás után nyert városi rangot, és csupán kettőt nyilvánítottak várossá az első kettő kormányzati ciklusban. A 2008-as válságig további 4, utána további 3 település lett város. A vizsgálatba nem vett városok esetében ezek a számok 14, 4, 17 és 2, tehát ezen rangemeléseknek jóval kisebb része esik azokra az időszakokra, amelyeket a várossá-nyilvánítás szempontjából problémásnak tartanak (Beluszky, A várossá nyilvánítás gyakorlata Magyarországon 1945 után 2010, 145).

A vizsgált települések a népességszámukkal és városok esetében a várossá-nyilvánításuk évével az 6. táblázatban találhatóak.

2.2.2 Az elemzés során vizsgált tulajdonságok (attribútumok)

A vizsgált attribútumok körét megpróbáltam a jogszabályokban meghatározott szempontrendszer szempontjai szerint összeállítani. Igyekeztem minden szemponthoz egy-egy statisztikailag értelmezhető tulajdonságot rendelni, de az olyan nehezen számszerűsíthető szempontokat, mint a történelmi múlt nem vontam be az elemzésbe. Azokat a konkrét átlagmutatókat, amelyek alapján a minisztérium a pályázatokat elbírálja, sajnos nem találtam meg, ugyanakkor 23 mutató elemzésbe vétele a lehetőségeket amúgy is meghaladná, ezért végül az elemzés lehetőségeit maximálisan lefedő 8 attribútumot vettem bele az elemzésbe.

Az elemzés módszertanából (Felhasznált módszer) következően az egyes attribútumok súlyozását az elemző algoritmus automatikusan alakítja ki. Az első futtatás után az attribútumok körét megváltoztattam, mivel sok attribútumot a program egyáltalán nem vett figyelembe.

2.2.3 Attribútumok az első fázisban²⁴

Állandó népesség száma (fő): A településhálózati elemzések leg magától értetődőbb vizsgált mutatója. Annak ellenére, hogy az objektumok kijelölésekor is ezt az egy mutatót vettem figyelembe, az elemzés további fázisában is meg szerettem volna tartani.²⁵

Vándorlási különbözet (%): A városi minőség egyik fontos mutatójának szokták tartani a népességvonzó hatást. Annak ellenére hogy a szakirodalomban a magas vándorlási különbözetet a rendszerváltás utáni Magyarországon az agglomerációs városok esetében tartják jellemzőnek, és a jelenséget inkább dezurbanizációs okokkal hozzák összefüggésbe, és nem a városi minőség valós mutatójaként értékelik (Szepesi 2008), belevettem az elemzésbe.²⁶

Az iparüzési adó a bevételek százalékában (%): A mutató elemzésbe vétele mellett az az egyszerű meglátás volt, hogy a magas szintű ipari termelést a városi léttel szokták azonosítani. Ezentúl a szakirodalomban talált adatok alapján is a városokra jellemzőbb a saját bevételek magasabb aránya (Rácz 2008, 4–5).²⁷

Az idegenforgalmi adó a bevételek százalékában (%): Hasonló megfontolásokból vettem be, mint az iparüzési adót.²⁸

Épített lakások száma/lakosság (db/fő): Hasonló okok miatt vettem be, mint a vándorlási különbözetet.²⁹

Bölcsőde léte (igen-nem): A közintézményi ellátottság egyik mutatójaként vettem bele az elemzésbe, elsősorban azért, mert a többi mutatóhoz képest a megoszlása viszonylag kevésbé konstans (a többi mutató, óvoda, iskola, könyvtár, művelődési központ a települések túl nagy részén van jelen).³⁰

Középiskola léte (igen-nem): Hasonló megfontolásból szerepel az elemzésben, mint a bölcsődék léte.³¹

Okmányiroda léte (igen-nem): A közhivatalok közül az okmányiroda az egyetlen, amely a vizsgált településeken előfordul.³²

²⁴6. táblázat

²⁵ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_1_1.xls

²⁶ <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=T>

²⁷ u. o.

²⁸ u. o.

²⁹ u. o.

³⁰ u. o.

³¹ u. o.

³² u. o.

A vizsgált attribútumok mindegyikét a városi jogállással egyenes kapcsolatban levő (tehát a minél nagyobb annál jobb) tulajdonságként kezeltem.

2.2.4 Attribútumok a második fázisban³³

Népsűrűség (fő/km²): A vándorlási különbözet után azért raktam be ezt a demográfiai mutatót az elemzésbe, mert a magas népsűrűséget szintén a városokhoz szokták kötni.³⁴

Munkanélküliségi ráta(%): A magas munkanélküliség a közbeszédben a falvakhoz kötődik, ezért vettem bele az elemzésbe növekvő sorrend szerinti (minél kisebb, annál jobb) rendezéssel.³⁵

Csatorna hálózatba bekötött lakások aránya (%): A közműellátottság szintén a városi minőség meghatározója.³⁶

A fenti attribútumok közül egyedül a munkanélküliség az, amit a városi jogállás szempontjából fordítottan ható (minél kisebb, annál jobb) attribútumként vettem figyelembe.

2.3 Felhasznált módszer

Az alkalmazott módszer³⁷ lényege, hogy az egyes attribútumokat az elemző-algoritmus úgy alakítja át egységes pontrendszerre, hogy az elemzésbe vett tulajdonságok között nem kell előzetesen súlyozni, a súlyokat az algoritmus alakítja ki önmagától úgy, hogy az eredmény a lehető legjobban hasonlítson a tényleges helyzetre. Az elemzés lényegében a tényleges helyzet és a matematikai modellezéssel létrehozható, a tényleges helyzethez legközelebb álló eredmény (becslés) közötti eltéréseket vizsgálja – elfogadva/feltételezve, hogy a korábbi döntések mindegyik lehetett helyes.

Az elemzés első fázisában az algoritmust úgy állítottam be, hogy az egyes településeket a jogállásuknak megfelelően 100 (= nem város) vagy 200 (=város) fiktív jószágponthoz közelítse³⁸ (standard modell). A kérdés másként megfogalmazva nem volt más, mint: melyek azok a települések, amelyek beleillenek a saját kategóriájukba, és melyek azok, amelyek nem. Ezek után futtattam egy olyan elemzést is, amelyben az összes települést ugyanahhoz az elméleti értékhez (=1500, ahol a konstans értéke quasi véletlenszerűen kijelölhető érték)

³³ 3. melléklet

³⁴ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_1_1.xls

³⁵ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_5_1.xls

³⁶ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_3_4_1.xls

³⁷ https://miau.gau.hu/mediawiki/index.php/Hasonl%C3%B3s%C3%A1lgelemz%C3%A9s#Bibliai_megk.C3.B6zel.C3.ADt.C3.A9s

³⁸ más megfogalmazásban ezen értékek adják a mátrix Y vektorát

közelíti a program (Y0 modell).³⁹ Más megfogalmazásban: mutatkozik-e egyáltalán különbség a városi és községi jogállású települések között – azaz lehet-e minden objektum másként egyforma?

Az elemzés során az objektum-attribútum mátrix (továbbiakban OAM) értékeit sorszám-függvénnyel sorszámokká alakítottam, majd ezek után a kapott OAM-eket a MY-X online elérhető elemző modulokkal⁴⁰ kielemeztem. A sorszámmá alakítás az elemzőmodul működéséből adódó kényszer (az attribútumok értékeinek valós távolságát a program nem tudja/akarja/kívánja kezelni), ami leginkább az igen-nem típusú attribútumok esetében vethet fel kérdéseket. A sorszám-függvény ilyen esetben az értékeket úgy alakítja sorszámmá, hogy ahol az érték 1 (azaz előfordul az adott intézmény), ott a függvény az első sorszámot osztja ki, még a 0 értékeknél egyel nagyobb számot oszt ki, mint ahány esetben az érték 1 volt, tehát a 0 értékű cellák esetén a sorszám annál nagyobb lesz, minél kevesebb esetben fordul elő a vizsgált intézmény. Meglátásom szerint ez a fajta sorba rendezés nem torzít az eredményen, ugyanis azoknál az intézménytípusoknál ad az objektumoknak magasabb sorszámot az intézmény elő nem fordulása esetén, amelyek eleve kevesebbszer fordulnak elő, így a többször előforduló, alapintézménynek kevésbé tekinthető intézmények hiányát az elemzés alacsonyabb sorrend-értékkel veszi figyelembe, mint az alapintézménynek inkább tekinthető, kevesebbszer előforduló intézmények hiányát. A torzítást maga az optimalizációs eljárás is kizárja, hiszen a lépcsők értékére ott nem vonatkozik semmilyen érdemi restrikción, ahol nincs megfigyelés.

Az elemzés során az algoritmus először az egyes attribútumokhoz sorszámértékenként (lépcsőfokonként) rendel egy fiktív jószágpont értéket, majd az egyes objektum-attribútum párokhoz hozzárendeli a megfelelő (a sorszám-mátrix kialakítása során kapott) sorszámértékhez (lépcsőfokhoz) tartozó fiktív jószágpont értéket, majd ezeket az értékeket objektumonként összegzi. Ezek az összegek az egyes objektumok becsült fiktív jószágpont értékei. Az algoritmus úgy dolgozik, hogy ezen becslések és az objektumokhoz a jogállása alapján előzetesen rendelt fiktív jószágpont értékek (100, vagy 200 a standard elemzés során, 1500 az Y0 modell szerinti elemzés során) eltérései minimálisak legyenek.

³⁹ <http://miau.gau.hu/myx-free/index.php3?x=e091>

⁴⁰ első fázisban: http://miau.gau.hu/myx-free/coco/beker_std.php

második fázisban http://miau.gau.hu/myx-free/coco/beker_v0.php

A mátrixok futtatása után a sorszámozás irányát megfordítva is végeztem egy futtatást (minden attribútum esetében megváltoztattam a minél nagyobb-annál jobb, illetve minél-kisebb annál jobb típusú figyelembe vételt).

Ezen inverz futtatás lényege, hogy az ellentétes irányú rangsorolás eredményeit az eredeti eredményekkel összevetve ki lehet szűrni azokat az objektumokat, amelyeket az algoritmus nem tud helyesen besorolni, ugyanis ha a direkt és inverz futtatás során egy objektum hasonló értékeket kap, akkor az azt jelenti, hogy az attribútumok valós hatásmechanizmusai nem feltárhatóak az adott objektum esetében.

Ezek után a 4 becslést (a valós helyzet alapján előállított mátrix direkt és inverz eredményei, valamint a fiktív középértékhez közelítő futtatás direkt és inverz eredményei) egy újabb futtatással is összevetettem úgy, hogy a sorszám mátrix előállításakor a direkt eredmények csökkenő sorrend szerint, míg az inverz eredmények növekvő sorrend szerint legyenek figyelembe véve. Az összegző futtatás során az elemző mátrixnak a valós helyzethez kellett közelítenie (a fentebb ismertetett módon a városokat 200, a községeket 100 ponthoz kellett közelíteni).

2.4 Eredmények

2.4.1 Standard futtatás eredményei

2.4.1.1 Direkt futtatás eredményei

A becslések kialakítása során az algoritmus 0 konstans értékkel vette figyelembe az állandó népességet valamint a munkanélküliséget (az attribútumok esetében 0 fiktív-jóságpont értéket rendelt az összes lépcsőfokhoz), és 0-tól eltérő (47,5) konstans értékkel az idegenforgalmi adót.⁴¹ A népsűrűség, az iparüzési adó és a csatornahálózat kiépítettsége esetében az objektumok nagy része konstans értékkel lett ugyan figyelembe véve (47,5 ill. 0), ugyanakkor a legkisebb ill. legnagyobb sorszámot kapó települések eltérő értéket kaptak. Az igen-nem típusú attribútumok az adott intézmény hiánya esetén 0, az adott intézmény megléte esetén pedig egy 0-tól eltérő értéket kaptak, amely annál nagyobb, minél kevesebb településen fordul elő az adott intézmény (középiskolák esetén 23,8, okmányirodák esetén 95,1), tehát felismerődni látszik az a sorszámok kialakításánál meghatározott szándék, hogy a kevesebbszer előforduló intézmények jobban javítsák az az adott település pontozását, mint a többször előforduló intézmények.

⁴¹ A 4. melléklet első 8 sorában találhatóak az objektum-attribútum párokhoz rendelt értékek.

Érdemi különbségtétel az egyes települések között lényegében csak az intézmény-ellátottsági mutatók alapján történik, a többi attribútum alapján az algoritmus az egyes objektumok között vagy egyáltalán nem tud különbséget tenni, vagy csak a ez első 2-3 legnagyobb/legkisebb értékekkel rendelkező objektumokat értékeli eltérően.

A standard modell szerinti futtatás becsült fiktív jószágpont értékei⁴² alapján a településeket 5 kategóriába lehet sorolni (95,1, 118,8, 142,6, 190,1, 213,9).

Az eredményeket nézve három település, Ócsa, Dunavarsány és Tápiószele tény-becslés eltérése⁴³ lett nagyobb 50-nél, tehát ezek azok a települések, amelyeknek a becsült fiktív jószágpont-értéke távolabb áll a jogállásukhoz előzetesen rendelt fiktív jószágpont értéktől (100, vagy 200), mint a másik kategória előzetesen meghatározott értékétől.

Mind a három település városi jogállású, tehát a szakirodalom azon felvetése, hogy a városállomány túlzottan ki van terjesztve igazolódni látszik, mert nem sikerült a rendelkezésre álló adatok alapján olyan függvénykapcsolatot találni az objektumok attribútumai alapján, melyek minden egyes objektum esetén a többivel összehasonlítva képes lenne az összes objektum-státuszt tételesen levezetni. 150-hez közeli értéket (tehát a két kategóriához rendelt Y-tény érték átlagához közel eső értéket) további két település vesz fel (Alsónémedi és Diósd), ezek azok a települések, amelyek a várossá-válás útján az eredmények alapján a többi községhez képest jól haladnak.

2.4.1.2 Inverz futtatás eredményei⁴⁴

Az inverz futtatás során az egyes attribútumok figyelembe-vételének a módja jelentős eltérést mutat a direkt futtatáshoz képest. Figyelemre méltó, hogy az igen-nem típusú attribútumok is konstans vagy 0 értéket vettek fel.

A futtatás eredményei 12 objektum esetében adtak a direkt futtatáshoz képest azonos előjelű tény-becslés eltérést, és 13 objektum esetében mutatkozott 25-nél kisebb eltérés (abszolút értékben nézve) az inverz és a direkt futtatás becslés értékei között. Két objektum esetében az előjelek azonosak, de az eltérés abszolút-értéke nagyobb mint 25, míg 3 objektum esetében fordított a helyzet, az eltérés ugyan 25-ön belül van, ugyanakkor az előjelek különbözőek.

⁴²9. táblázat utolsó előtti sora.

⁴³ A tény-becslés eltérés a fiktív jószágpont előzetesen megadott értéke (tény) és a becsült értéke közötti eltérés, ezért nincs mértékegysége.

⁴⁴ 5. melléklet 10. táblázat

Az inverz elemzés eredményei alapján hitelesnek nem mondható települések közül összesen 6 város (öt esetben az előjel problémás, Örkény esetében a különbség esik 25 alá), a többi község.

A direkt futtatás során 150-hez közel eső értéket felvevő objektumok közül a városok (Ócsa, Dunavarsány, Tápiószele) inverz eredményei mind az elemzés hitelességével ellentétes irányba mutatnak, ugyanis az előjelek mindhárom település estében azonosak, és 25-nél nagyobb direkt/inverz-becslés eltérést is csak Tápiószele értékei mutatnak. A hasonló értékeket felvevő községek (Diósd, Alsónémedi) az inverz elemzés eredményeivel összevetve mind hitelesnek mondhatóak.

A 200-nál nagyobb értéket felvevő 3 település (Aszód, Zsámbék, Halásztelek) szintén hitelesnek mondható, tehát lényegében ezek azok a települések, amelyeknek a városi besorolása teljesen indokolható.

A standard futtatások eredményei alapján elmondható, hogy a megye vizsgálatba vett 9 városa közül összesen 3-ról lehet elmondani, hogy egyértelműen kiemelkedik a többi vizsgálatba vett település közül, míg további egy (Örkény), bár kiemelkedik, azonban az elért eredmény hitelessége megkérdőjelezhető.

A községek nagy része esetében a várossá-nyilvánítás nem indokolható. Két község (Diósd, Alsónémedi) ugyan kiemelkedik a többi közül, és pontszámuk megegyezik 3 városi jogállású település pontszámával, ugyanakkor ezen települések pontszáma közelebb esik a községek esetében előzetesen megadott értékhez (100), szóval ebben az esetben inkább a városok túlértékeltségéről van szó. A községek közül egyedül az inverz elemzés eredményeképpen hiteltelennek minősített községek esetében lehet szó arról, hogy a várossá-nyilvánításuk szubjektív szempontok alapján indokolt lehet.

2.4.2 Y0 modell eredményei

2.4.2.1 direkt eredmények⁴⁵

Y0 modell esetén a lépcsőfok-attribútum párok pontozásának elve az, hogy min. 1 egység távolságnak minden lépcsőpár között lennie kell, konstans módon figyelembe vett tulajdonságnak tehát azokat a tulajdonságokat vehetjük, ahol a legelső ténylegesen fel is használt lépcsőfoktól (amelynek az értéke ténylegesen objektumhoz rendelődik) kezdve a lépcsőfokok közötti eltérések egytől eltérők.

⁴⁵ 6. melléklet 11. táblázat

Konstansnak tekinthető attribútum ennek megfelelően a csatorna-hálózat kiépítettsége, valamint a középiskolák megléte, és majdnem konstansnak tekinthető a népesség is (egyáltalán eltérő eltérés a 32-31., valamint a 30-29. lépcsőfokpárok között van).

A becslések értéke nem mutat nagy szóródást, a minimumérték 1500 pontos középérték mellett 1436,5, a maximumérték 1552,7 pont, ami azt jelenti, hogy az egyes települések között az algoritmus nem lát érdemi különbséget.

A kapott becsléseket 10-el osztva közelítettem a standard modell pontozásának a nagyságrendjéhez, és ezeket a pontszámokat összevettem a standard modell során alkalmazott Y vektorral (község=100, város=200).

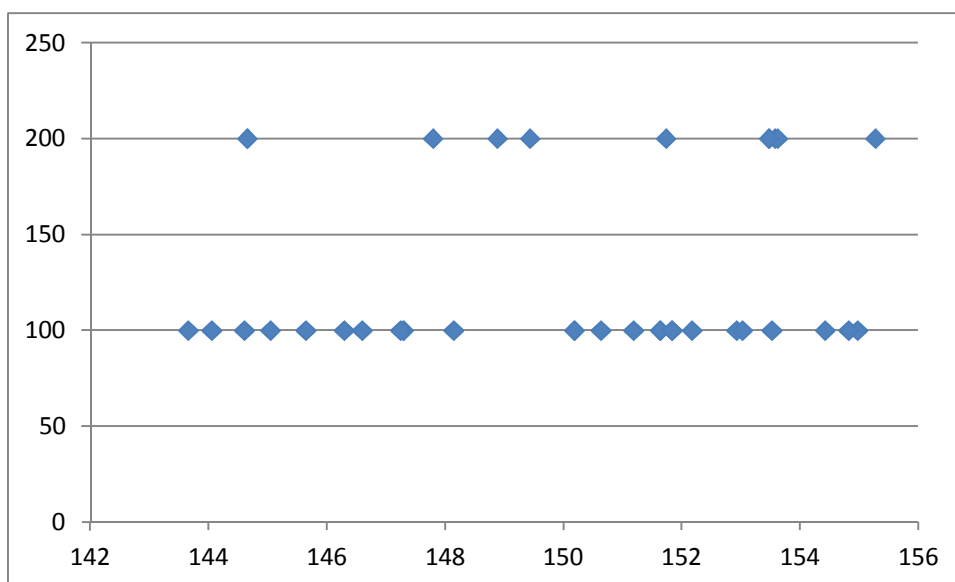
5. táblázat: Az Y0 futtatás becslései a standard model Y értékeivel összehasonlítva

Település	Becslés/10	Y std
Solymár	154.97	100
Kerepes	152.92	100
Kiskunlacháza	151.63	100
Ócsa	151.73	200
Halásztelek	155.27	200
Csömör	153.02	100
Tárnok	147.29	100
Diósd	154.82	100
Sülysáp	148.14	100
Tura	148.88	200
Piliscsaba	151.83	100
Erdőkertes	146.59	100
Dunavarsány	153.57	200
Üröm	154.42	100
Örbottyán	146.29	100
Páty	150.63	100
Nagykovácsi	153.52	100
Tápiószecső	144.6	100
Tápiószele	147.79	200
Mogyoród	151.83	100
Taksony	151.18	100
Aszód	153.62	200
Dömsöd	144.05	100
Kartal	145.64	100
Tápiószentmárton	145.04	100
Tahitófalu	150.18	100
Zsámbék	153.47	200
Bugyi	147.24	100
Szentmártonkáta	143.65	100
Alsónémedi	152.17	100
Örkény	144.65	200
Nagymaros	149.43	200

Látszik, hogy a települések több mint fele (17) esetében a két érték különbsége nagyobb mint 50 (a táblázatban szürke színnel kiemelt sorok). Ezek azok a települések, amelyek az Y0 futtatás során a saját jogállásuktól eltérő besorolást kaptak, ugyanakkor figyelembe véve,

hogy a futtatás során a kapott eredmények között nem mutatkozott nagy szóródás, ennek nem tulajdonítanék nagy jelentőséget.

1. ábra: Városok és községek Y0 modell általi becsült Y értéke

Az 1. ábra alapján látszik, hogy a városok és községek között nem mutatkozik alapvető különbség a becsült Y-értékek alapján (a városokat jelentő felső pontok az X tengely mentén ugyanolyan eloszlást mutatnak, mint az alsó pontokkal jelölt községek).

2.4.2.2 Inverz eredmények⁴⁶

A becsült értékek szóródása a direkt futtatáshoz hasonlóan meglehetősen kicsi (a minimumérték 1443,7, a maximum 1578,5).

Az objektumok közül egy, Páty tény-becslés eltérései lettek azonos előjelűek, ugyanakkor a becsült eredmények 1500 körüli kis mértékű szóródása miatt, és amiatt, hogy ezen település becsült értékei (direkt és inverz) az 1500-hoz meglehetősen közel állnak, az inverz és direkt eredmény összevetésének nincs nagy jelentősége.

2.4.3 Összegző futtatás

A négy elemzés becsült eredményeit egy táblázatba foglalva⁴⁷ ezen eredmények standard modellezés szerinti elemzését is elvégeztem, úgy hogy a direkt futtatások eredményei csökkenő, az inverz futtatások eredményei növekvő sorrend szerint legyenek sorszámozva (az

⁴⁶ 7. melléklet 12. táblázat

⁴⁷ 8. melléklet 13. táblázat

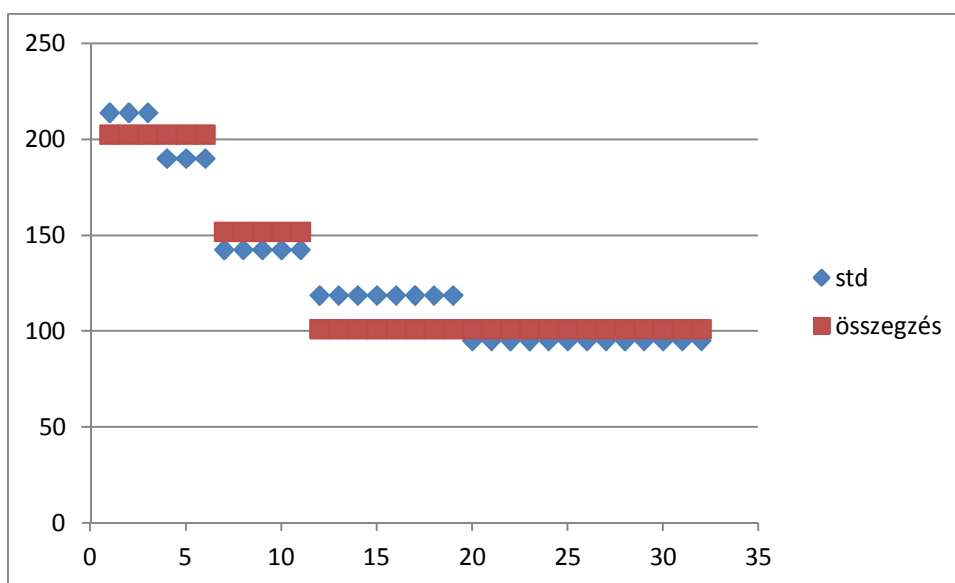
Y0 modell eredményeit 10-el osztottam, a könnyebb összehasonlíthatóság végett, ugyanakkor ennek a sorszámozás miatt nincs jelentősége).

Az összegző futtatás eredményeinek⁴⁸ kialakítása során az algoritmus csak a standard direkt futtatás becsült fiktív-jóságpont értékei (mint attribútumok) alapján tett különbséget az egyes objektumok között. Az inverz elemzések értékei 0 értékkel, míg az Y0 elemzés eredményei egy konstans értékkel (101,2) lettek figyelembe véve.

A standard elemzés fiktív-jóságpont értékei alapján kialakított öt lépcsőfok (95,1, 118,8, 142,6, 190,1, 213,9, lásd: 32. o.) közül az első kettő kapott 0-tól eltérő (101,2, valamint 50,6)⁴⁹ értékelést, a többi lépcsőfok 0 pontszámmal lett értékelve.

Az algoritmus így az összegző futtatás során összesen 3 lépcsőfokot alakított ki (101,2, 151,9, 202,5). Az alábbi ábrán látható, hogy az egyes települések becsült érték szerinti besorolása a standard elemzéshez képest alapvetően nem változott.

2. ábra: A standard és az összegző elemzés becsült értékei

151,9 fiktív jóságpont értéket összesen 5 település kapott, ezek megegyeznek a standard elemzés során közepes pontszámot (142,6) kapó településsel (Ócsa, Dunavarsány, Tápiószele, Diósd, Alsónémedi). A többi település is a kategóriájának megfelelő besorolást ért el (101,2 községek esetében, 202,5 városok esetében), ami azt jelenti, hogy az összegző elemzés (lényegében az Y0 elemzés eredményeinek elemzésbe vonása) nem tartalmaz lényegileg új információkat.

⁴⁸ 9. melléklet 14. táblázat

⁴⁹ u. o. első oszlop

2.5 Következtetések

2.5.1 A vizsgált települések eredményei és térbeli elhelyezkedésük

A három, városi jogállás tekintetében megkérdőjelezhetetlen település (Aszód, Halásztelek, Zsámbék) közül Aszód található a budapesti agglomeráción kívül, míg a másik két település az agglomeráció részét képezi. Aszód kimagasló pontszámát okmányirodájának köszönheti, míg az agglomerációs települések a csatornahálózat kiépítettsége és az iparüzési adó nagysága miatt értek el kimagasló eredményt. Ha a városi rangot a központi szerepkörhöz szeretnénk kötni, akkor az agglomerációs települések várossá-válását ezen eredmény alapján meg lehet kérdőjelezni, ugyanakkor az elemzés tanulsága alapján a központi funkciók hiánya mellett egy település érhet el jó besorolást a gazdasági fejlettsége és a magas színvonalú infrastruktúra alapján is.⁵⁰

A városi besorolást nem egyértelműen kiérdemlő települések (Tura, Örkény, Nagymaros, Ócsa, Dunavarsány, Tápiószele) közül Dunavarsány található az agglomeráció területén, ugyanakkor a többi település sem sorolható a megye periferiáján levő települések közé. Az eredmény eredete (mely tulajdonság alapján érték el viszonylag magas, 190,1 vagy 142,6 pontszámot) ezen települések esetében meglehetősen heterogén, az agglomeráció peremén levő Tura és Nagymaros esetén az okmányiroda megléte, Tápiószele, Örkény és Ócsa esetében a középiskola és a viszonylag magas iparüzési adó, míg Dunavarsány esetében a kimagasló iparüzési adó okozza a viszonylag magas pontszámot, ami a fentebb leírt jelenséget erősíti (a gyengébb központi szerepkörrel rendelkező agglomerációs települések a magasabb fejlettséggel kompenzálnak).

A két, a többenél jelentősen magasabb pontszámot elérő községi jogállású település (Diósd, Alsónémedi) közül Diósd található az agglomerációs övezetben. Alsónémedi esetében egyedül az iparüzési adó okozza a magas pontszámot, míg Diósd esetében az iparüzési adó és a középiskola megléte együttesen eredményezi a többi községhez képest jobb eredményt, ami ebben az esetben viszont az agglomerációs település esetében jelez erősebb központi szerepet.

2.5.2 A vizsgált városok eredményei és a várossá-nyilvánításuk éve

A kimagasló pontszámot kapó települések közül Aszódot közvetlenül a rendszerváltás után 1991-ben, míg Zsámbékot és Halászteleket viszonylag későn, 2009-ben illetve 2008-ban avatták várossá. A kései várossá-nyilvánításokat ugyan általában a megalapozatlansággal szokták párosítani (az agglomerációs várossá-nyilvánításokhoz hasonlóan), azonban az elemzés eredményei ezt a vélekedést a fenti két település esetében cáfolni tudják.

⁵⁰ Aszód kimagasló eredménye a járási székhelyi minőséget is indokolni tudja.

Az ezredforduló előtti időszakra Aszódon kívül egyedül Nagymaros jogállás-változása esik, további 4 települést 2004-2005-ben, míg Tápiószelét 2009-ben avattak várossá,⁵¹ tehát a várossá-nyilvánítások időpontja és a városok elért eredményei között lényegében nem mutatkozik összefüggés.

2.5.3 A 2011 óta történt várossá-nyilvánítások az elemzés fényében

2011 óta egy évben, 2013-ban történtek várossá-nyilvánítások. Pest megyében 6 település: Újhartyán, Órbottyán, Piliscsaba, Diósd, Süllyás és Kerepes kapott városi rangot.⁵²

Ezen települések közül Újhartyán kimaradt az általam végzett elemzésből, és a többi település közül is egyedül Diósd volt az, amelynek a várossá-nyilvánítása az elemzés során felmerülhetett. A standard elemzés során a legalacsonyabbnál egyel jobb (118,8) pontszámot (a középiskola megléte miatt) Piliscsaba, valamint Süllyás kapott.

Tekintetbe véve, hogy az új városok eredményei közül csak Diósd és Órbottyán eredményei nem kérdőjeleződtek meg az inverz elemzés során, a többi település várossá-nyilvánítása akár indokolt is lehet.

Az adatokban 2012-ig időközben bekövetkezett változások⁵³ alapján Diósd várossá-nyilvánítása még inkább megkérdőjeleződik, ugyanis egyetlen középiskolája megszűnt, ugyanakkor Kerepes esetében a 10000 fölé emelkedő népességszám esetlegesen indokolhatja a várossá-nyilvánítást.

2.6 További elemzési lehetőségek

Jelen elemzés elvégezhető az értelmezhetetlen (hasonló inverz és direkt eredményeket adó) objektumok kiszűrésével, valamint azon városok kiszűrésével is, amelyek várossá-nyilvánítása az elemzés fényében nem volt indokolt.

A jelenlegi elemzéshez hasonló módon elemezhetőek eltérő időmetszetek is, ebben az esetben az elemzés annak az ellenőrzésére is szolgálhat, hogy eltérő értékek, elemzett települések⁵⁴, valamint az objektumok eltérő előzetesen megadott fiktív-jóságpont értékei (Y=100, vagy 200) esetén az elemzés alapvetően más eredményt ad-e, azaz a városhálózat kiterjedése milyen mértékben vonja-e magával a várossá-válás feltételeinek a lazulását.

⁵¹ http://varossanyilvanitas.hu/varossanyilvanitas_kronologia.html

⁵² <http://varossanyilvanitas.hu/>

⁵³ <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=T>

⁵⁴ A városhálózat kiterjedtsége miatt a megye legkisebb népességű városa, valamint legnagyobb népességű községe is megváltozhat, és ez változást jelent az elemzendő objektumok körében.

Az elemző-szoftver fizetős változatával az elemzendő mátrix mérete (a vizsgált települések és a vizsgált tulajdonságok köre) is kiterjeszthető, így lehetőség nyílik országos szintű, vagy a teljes településhálózatot átfogó elemzésekre is.

A fentebb elvégzett elemzési modellek segítségével a jelenlegi alapkérdéstől (mely városok esetében volt kiérdemelt a várossá-nyilvánítás, mely települések várossá-nyilvánítása indokolt a jövőben) eltérő kérdéseket is meg lehet válaszolni a várossá-válással kapcsolatban, pl. hogyan alakult az egyes települések gazdasági-társadalmi fejlődése a várossá-nyilvánításuk után, azaz a várossá-nyilvánítás gyorsítja-e (vagy éppen ellenkezőleg, lassítja-e) ezen települések fejlődését.

3 ÖSSZEGZÉS

A pályamunka során áttekintettem a hazai városhálózat fejlődésének történetét, majd részletesen is ismertettem a rendszerváltás utáni várossá-nyilvánítások jogi környezetét, a legfontosabb anyagi mozgatórugókat, valamint a városhálózatról a szakirodalomban kialakult képet.

Röviden kitértem az európai önkormányzati rendszerek és a várossá-nyilvánítási gyakorlatok ismertetésére is.

Ezután Pest megye példáján keresztül bemutattam egy elemzést, amely során a 2011-es településhálózati adatokból kiindulva megpróbáltam értékelni a magyar várossá-nyilvánítási gyakorlatot, meghatározni azon városok körét, amelyek várossá-nyilvánítása vizsgálatom alapján indokolatlan volt, valamint azon községeket, amelyek esetében a várossá-nyilvánítás még indokolt lehet.

Az elemzést egy olyan számítógépes algoritmussal végeztem, amely képes arra, hogy különböző tulajdonságokat (attribútumok) egységes pontrendszerre alakítva kategorizálja az egyes településeket (objektumok). Az egyes tulajdonságok figyelembevételének mértékét (súlyozás) az elemző algoritmus maga alakította ki, így szubjektív tényezők az elemzésben csak a települések és a vizsgálandó tulajdonságok kiválasztásánál voltak jelen. A vizsgált települések körét az elemző-szoftver korlátai miatt leszűkítettem, és csak azokat a településeket vizsgáltam, amelyek méret (népességszám) alapján a legkisebb méretű város és a legnagyobb méretű nagyközség közé esnek.

A szakirodalom azon megállapítását, hogy a magyar városhálózat túlzott mértékben ki van terjesztve, sikerült alátámasztanom, ugyanakkor számos olyan közhely, miszerint az agglomerációs települések várossá-nyilvánítása a legtöbb esetben indokolatlan, valamint hogy

a legutóbbi időben történt várossá-nyilvánítások során alapvetően a várossá-nyilvánításra érdemtelen települések kaptak városi rangot, csak részben igazolódtak be.

4 IRODALOMJEGYZÉK

- BÁCSKAI, Vera. Városok Magyarországon az iparosodás előtt. 2002.
- BAK, Borbála. Magyarország történeti topográfiája. Budapest: MTA TTI, 2008.
- BELUSZKY, Pál. „A magyar városhálózat funkcionális versenyképessége.” In Régiók és települések versenyképessége, szerző: Gyula Horváth, 236–293. Pécs, 2006.
- BELUSZKY, Pál. „A várossá nyilvánítás gyakorlata Magyarországon 1945 után.” Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv, 2010.
- HENCZ, Aurél. Területrendezési törekvések magyarországon. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973.
- KAJTÁR, István. Magyar városi önkormányzatok (1848–1918). 1992.
- KOCSIS, Zsolt. „Várossá válás Európában.” Területi Statisztika, 2008: 713.
- NAGY, Ludovicus. Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum. Buda, 1828.
- NEMES NAGY, József. A tér a társadalomkutatásban. Bevezetés a regionális tudományba. Budapest, 1998.
- RÁCZ, Szilárd. „A várossá nyilvánítás aktuális kérdései és folyamata hetvenes évektől napjainkig.” Comitatus. Önkormányzati Szemle. A Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének folyóirata, május 2008: 3–19.
- SZEPESI, Gábor. A rendszerváltozás utáni várossá avatások Magyarországon. 2008. <http://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/1170/2336> (hozzáférés dátuma: 2014. 01 27).
- VALUCH, Tibor. Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Budapest: Osiris, 2001.

5 EGYÉB FELHASZNÁLT FORRÁSOK

1836. évi XX. törvénycikk. 1000 év törvényei.

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5165> (hozzáférés dátuma: 2014. 01 20).

1870. évi XLII. törvénycikk. 1000 év törvényei.

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5448> (hozzáférés dátuma: 2014. 01 20).

1871. évi XVIII. törvénycikk. 1000 év törvényei.

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5484> (hozzáférés dátuma: 2014. 01 20).

1954. évi X. törvény. 1000 év törvényei. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8404> (hozzáférés dátuma: 2014. 01 22).

1999. évi. LXXXIX. törvénycikk. 1000 év törvényei.

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8942> (hozzáférés dátuma: 2014. 02 24).

1999. évi. XLI. törvénycikk. Nemzeti Jogszabálytár.

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=40530.208543#foot_25_place (hozzáférés dátuma: 2014. 02 06).

2011. évi CLXXXIX. törvény. Nemzeti Jogszabálytár.

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139876.243471.

2013. évi CCXXX. törvény. Nemzeti Jogszabálytár.

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=165756.254377 (hozzáférés dátuma: 2014. 03 07).

321/2012. évi Korm. rendelet. Nemzeti jogszabálytár.

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=155826.238266 (hozzáférés dátuma: 2014. 03 07).

A várossá nyilvánítás Magyarországon.

http://varossanyilvanitas.hu/varossanyilvanitas_2009.html (hozzáférés dátuma: 2014. 03 07).

CSAPÓ, Tamás, és Zsolt KOCSIS. A várossá nyilvánítás elvi kérdései, potenciális városok az Észak-Nyugat-Dunántúlon. 1997. <http://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/410/819> (hozzáférés dátuma: 2013. 02 05).

Hasonlóságelemzés. Miau Wiki.

https://miau.gau.hu/mediawiki/index.php/Hasonl%C3%B3s%C3%A1gelemz%C3%A9s#Bibliai_megk%C3%B6zel%C3%ADt%C3%A9s (hozzáférés dátuma: 2014. 08 27).

A kutatómódszertan matematikai alapjai.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_31_kutatasmodszertan_scorm_06/634_ktmints_tprba_s_az_fprba.html (hozzáférés dátuma: 2014. 10 12).

Központi Statisztikai Hivatal. Népszámlálás. Területi táblák.

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_13 (hozzáférés dátuma: 2014.. 06 25).

KSH Statinfo v39. Témakör választó.

<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=T> (hozzáférés dátuma: 2014. 01 05).

Pest megyei portál. <http://www.pestmegye.hu/gazdasag-es-tarsadalom> (hozzáférés dátuma: 2014. 09 26).

Pest Megyei Levéltár. IV. 363. „Pest-Pilis-Solt Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai.” 1872–1876.

6 MELLÉKLETEK

1. melléklet

6. táblázat: A vizsgált települések állandó népessége, várossá-nyilvánításuk éve

Települések	Állandó népesség száma (fő)	Várossá nyilvánítás éve
Solymár	9652	
Kerepes	9639	
Kiskunlacháza	8879	
Ócsa	8859	2005
Halásztelek	8752	2008
Csömör	8596	
Tárnok	8545	
Diósd	8484	
Sülysáp	8031	
Tura	7888	2005
Piliscsaba	7577	
Erdőkertes	7180	
Dunavarsány	7151	2004
Üröm	6904	
Órbottyán	6801	
Páty	6624	
Nagykovácsi	6499	
Tápiószecső	6231	
Tápiószele	6078	2009
Mogyoród	6046	
Taksony	6010	
Aszód	5998	1991
Dömsöd	5783	
Kartal	5672	
Tápiószentmárton	5412	
Tahitótfalu	5265	
Zsámbék	5036	2009
Bugyi	5004	
Szentmártonkáta	4953	
Alsónémedi	4940	
Örkény	4780	2004
Nagymaros	4684	1996

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_1_1.xls,

2013

05.

23.

7. táblázat: A vizsgált települések előzetes értékei

	Állandó népesség száma (fő)	Vándorlási különbözet (%)	Az iparüzési adó a bevételek százalékában (%)	Az idegenforgalmi adó a bevételek százalékában (%)	Épített lakások száma/lakoss ág (db/fő)	Bölcsőde léte (igen- nem)	Középis kola léte (igen- nem)	Okmányiroda léte (igen- nem)	Városi jogállás megléte (igen- nem)
Solymár	9652	1.43%	19.14%	0.00%	0.004455035				
Kerepes	9639	1.12%	10.19%	0.04%	0.001452433				
Kiskunlacháza	8879	-0.10%	9.06%	0.05%	0.000450501		1		
Ócsa	8859	0.34%	13.84%	0.02%	0.000677277		1		1
Halásztelek	8752	1.38%	16.92%	0.00%	0.003427788		1		1
Csömör	8596	0.54%	30.59%	0.00%	0.003373662	1			
Tárnok	8545	0.82%	7.93%	0.00%	0.00187244				
Diósd	8484	2.31%	29.19%	0.00%	0.005304102		1		
Sülysáp	8031	0.20%	6.45%	0.00%	0.001245175	1	1		
Tura	7888	0.11%	5.45%	0.00%	0.000380325	1		1	1
Piliscsaba	7577	1.85%	10.62%	0.03%	0.004883199		1		
Erdőkertes	7180	0.46%	3.32%	0.00%	0.003760446				
Dunavarsány	7151	1.20%	36.79%	0.03%	0.003076493				1
Üröm	6904	0.75%	15.15%	0.05%	0.004924681	1			
Örbottyán	6801	1.03%	4.50%	0.00%	0.005293339				
Páty	6624	1.90%	25.31%	0.00%	0.004679952	1			
Nagykovácsi	6499	3.08%	8.07%	0.00%	0.011540237		1		
Tápiószecső	6231	0.19%	3.96%	0.00%	0.001444391				

Tápiószele	6078	-0.44%	15.27%	0.00%	0.000658111		1		1
Mogyoród	6046	0.94%	14.02%	0.18%	0.002150182				
Taksony	6010	0.33%	15.97%	0.00%	0.001663894	1			
Aszód	5998	-0.02%	7.06%	0.00%	0.003001	1	1	1	1
Dömsöd	5783	-0.43%	6.20%	0.00%	0.001037524				
Kartal	5672	0.07%	3.75%	0.00%	0.001234133				
Tápiószentmárton	5412	-0.07%	7.00%	0.00%	0.000923873		1		
Tahitótfalu	5265	1.04%	6.22%	0.14%	0.001329535				
Zsámbék	5036	-0.14%	12.43%	0.24%	0.003375695	1	1		1
Bugyi	5004	0.16%	24.17%	0.01%	0.001398881				
Szentmártonkát	4953	0.55%	8.41%	0.00%	0.000807591				
Alsónémedi	4940	0.32%	23.09%	0.28%	0				
Örkény	4780	0.84%	5.85%	0.00%	0.00041841		1		1
Nagymaros	4684	0.47%	9.12%	0.05%	0.000853971			1	1

8. táblázat: A vizsgált települések értékei figyelembe az első futtatást

Sorcímkék	Állandó népesség száma (fő)	Népsűrűség (fő/km2)	Az iparüzési adó a bevételek százalékában (%)	Az idegenforgalmi adó a bevételek százalékában (%)	Munkanélküliségi ráta (%)	Csatorna hálózatba bekötött lakások aránya (%)	Középiskola léte (igen- nem)	Okmányiroda léte (igen- nem)	Városi jogállás megléte (igen- nem)
Solymár	9652	540.4	19.27%	0.00%	8.08%	85.20%			
Kerepes	9639	400.3	10.64%	0.04%	12.31%	75.51%			
Kiskunlacháza	8879	95	9.04%	0.05%	13.54%	45.40%	1		
Ócsa	8859	108.5	13.63%	0.02%	12.45%	79.36%	1		1
Halásztelek	8752	1013	16.76%	0.00%	9.88%	91.31%	1		1
Csömör	8596	378.7	30.54%	0.00%	9.85%	79.48%			
Tárnok	8545	362.1	4.18%	0.00%	10.97%	43.47%			
Diósd	8484	1475.5	29.23%	0.00%	7.66%	50.27%	1		
Sülysáp	8031	170.2	7.56%	0.00%	12.78%	0.00%	1		
Tura	7888	141.1	5.85%	0.00%	14.23%	80.60%		1	1
Piliscsaba	7577	296.3	10.80%	0.03%	11.30%	72.52%	1		
Erdőkertes	7180	1248.7	4.42%	0.00%	14.12%	37.54%			
Dunavarsány	7151	317.5	35.99%	0.03%	10.95%	84.14%			1
Üröm	6904	1035.1	11.60%	0.04%	8.69%	89.72%			
Órbottyán	6801	248.4	4.55%	0.00%	12.06%	70.56%			

Páty	6624	168.5	21.24%	0.00%	10.24%	75.95%			
Nagykovácsi	6499	216.6	7.76%	0.00%	7.36%	82.64%	1		
Tápiószecső	6231	162.4	4.07%	0.00%	12.73%	0.00%			
Tápiószele	6078	164.3	16.14%	0.00%	17.82%	0.00%	1		1
Mogyoród	6046	175.3	11.91%	0.15%	10.27%	75.76%			
Taksony	6010	288.2	16.11%	0.00%	10.07%	85.77%			
Aszód	5998	370.2	7.13%	0.00%	8.79%	87.83%	1	1	1
Dömsöd	5783	79.9	5.86%	0.00%	17.63%	73.99%			
Kartal	5672	194.8	3.83%	0.00%	10.99%	80.34%			
Tápiószentmárton	5412	52.6	5.37%	0.00%	12.54%	16.89%	1		
Tahitótfalu	5265	134.4	6.30%	0.14%	9.22%	78.24%			
Zsámbék	5036	149.6	15.75%	0.31%	10.73%	90.57%	1		1
Bugyi	5004	43.3	24.40%	0.01%	9.49%	79.81%			
Szentmártonkáta	4953	94.9	8.60%	0.00%	14.52%	0.00%			
Alsónémedi	4940	100.7	43.43%	0.53%	7.14%	87.79%			
Örkény	4780	131.2	5.86%	0.00%	21.80%	90.42%	1		1
Nagymaros	4684	136.3	9.03%	0.05%	9.71%	83.41%		1	1

9. táblázat: A standard elemzés eredményei

COCO:STD	Állandó népesség száma (fő)	Népsűrűség (fő/km2)	Az iparüzési adó a bevételek százaléká ban (%)	Az idegenforga lmi adó a bevételek százalékába n (%)	Munkanélküliség i ráta (%)	Csatorna hálózatba bekötött lakások aránya (%)	Középiskola léte (igen- nem)	Okmányiroda léte (igen- nem)	Becslés	Tény+0
Solymár	0	47.5	23.8	47.5	0	0	0	0	118.8	100
Kerepes	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Kiskunlacháza	0	47.5	0	47.5	0	0	23.8	0	118.8	100
Ócsa	0	47.5	23.8	47.5	0	0	23.8	0	142.6	200
Halásztelek	0	47.5	23.8	47.5	0	71.3	23.8	0	213.9	200
Csömör	0	47.5	23.8	47.5	0	0	0	0	118.8	100
Tárnok	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Diósd	0	47.5	23.8	47.5	0	0	23.8	0	142.6	100
Sülysáp	0	47.5	0	47.5	0	0	23.8	0	118.8	100
Tura	0	47.5	0	47.5	0	0	0	95.1	190.1	200
Piliscsaba	0	47.5	0	47.5	0	0	23.8	0	118.8	100
Erdőkertes	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Dunavarsány	0	47.5	47.5	47.5	0	0	0	0	142.6	200

Űröm	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Órbottyán	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Páty	0	47.5	23.8	47.5	0	0	0	0	118.8	100
Nagykovács	0	47.5	0	47.5	0	0	23.8	0	118.8	100
Tápiószecső	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Tápiószele	0	47.5	23.8	47.5	0	0	23.8	0	142.6	200
Mogyoród	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Taksony	0	47.5	23.8	47.5	0	0	0	0	118.8	100
Aszód	0	47.5	0	47.5	0	0	23.8	95.1	213.9	200
Dömsöd	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Kartal	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Tápiószentmár	0	23.8	0	47.5	0	0	23.8	0	95.1	100
Tahitótfalu	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Zsámbék	0	47.5	23.8	47.5	0	71.3	23.8	0	213.9	200
Bugyi	0	23.8	23.8	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Szentmártonk	0	47.5	0	47.5	0	0	0	0	95.1	100
Alsónémedi	0	47.5	47.5	47.5	0	0	0	0	142.6	100
Örkény	0	47.5	0	47.5	0	71.3	23.8	0	190.1	200
Nagymaros	0	47.5	0	47.5	0	0	0	95.1	190.1	200

10. táblázat: A standard-inverz futtatás eredményei

COCO:STD	Állandó népesség száma (fő)	Népsűrűség (fő/km2)	Az iparüzési adó a bevételek százalékában (%)	Az idegenforgalmi adó a bevételek százalékában (%)	Munkanélküliségi ráta (%)	Csatorna hálózatba bekötött lakások aránya (%)	Középiskola léte (igen- nem)	Okmányiroda léte (igen- nem)	Becslés	Tény+0
Solymár	0	0	0	22.5	22.5	0	44.9	0	89.8	100
Kerepes	0	0	0	0	44.9	0	44.9	0	89.8	100
Kiskunlacháza	0	0	0	0	44.9	0	44.9	0	89.8	100
Ócsa	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	200
Halásztelek	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	200
Csömör	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Tárnok	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Diósd	22.5	0	0	22.5	0	0	44.9	0	89.8	100
Sülysáp	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Tura	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	200
Piliscsaba	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Erdőkertes	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100

Dunavarsány	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	200
Üröm	22.5	0	0	0	22.5	0	44.9	0	89.8	100
Órbottyán	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Páty	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Nagykovácsi	22.5	0	0	22.5	0	0	44.9	0	89.8	100
Tápiószecső	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Tápiószele	22.5	0	0	22.5	89.8	0	44.9	0	179.6	200
Mogyoród	22.5	0	0	0	44.9	0	44.9	0	112.3	100
Taksony	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Aszód	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	200
Dömsöd	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Kartal	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Tápiószentmárton	22.5	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	134.7	100
Tahitótfalu	22.5	0	0	0	44.9	0	44.9	0	112.3	100
Zsámbék	44.9	0	0	0	44.9	0	44.9	0	134.7	200
Bugyi	44.9	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	157.2	100
Szentmártonkáta	44.9	0	0	22.5	44.9	0	44.9	0	157.2	100
Alsónémedi	44.9	0	0	0	0	0	44.9	0	89.8	100
Örkény	44.9	0	0	22.5	89.8	0	44.9	0	202.1	200
Nagymaros	89.8	0	0	0	44.9	0	44.9	0	179.6	200

11. táblázat: Az Y0 modell szerinti elemzés eredményei

COCO:Y0	Állandó népesség száma (fő)	Népsűrűség (fő/km2)	Az iparüzési adó a bevételek százalékában (%)	Az idegenforgalmi adó a bevételek százalékában (%)	Munkanélküliek aránya a népességben (%)	Csatorna hálózatba bekötött lakások aránya (%)	Középiskola léte (igen- nem)	Okmányiroda léte (igen- nem)	Becslés	Tény+0
Solymár	706	49.9	42.4	18.9	27.9	657.7	18.9	27.9	1549.7	1500
Kerepes	705	48.9	33.4	45.4	4	645.7	18.9	27.9	1529.2	1500
Kiskunlacháza	704	26.9	32.4	47.4	6	640.7	30.9	27.9	1516.3	1500
Ócsa	703	28.9	37.4	29.4	10	649.7	30.9	27.9	1517.3	1500
Halásztelek	699	50.9	41.4	18.9	18.9	664.6	30.9	27.9	1552.7	1500
Csömör	698	47.9	50.9	18.9	17	650.7	18.9	27.9	1530.2	1500
Tárnok	697.1	45.9	12.5	18.9	12	639.7	18.9	27.9	1472.9	1500
Diósd	696.1	53.8	49.9	18.9	28.9	641.7	30.9	27.9	1548.2	1500
Sülysáp	695.1	37.9	26.9	18.9	7	636.7	30.9	27.9	1481.4	1500
Tura	694.1	32.9	16.5	18.9	8	653.7	18.9	45.9	1488.8	1500
Piliscsaba	693.1	43.9	34.4	30.4	14	643.7	30.9	27.9	1518.3	1500
Erdőkertes	692.1	52.9	13.5	18.9	3	638.7	18.9	27.9	1465.9	1500
Dunavarsány	691.1	44.9	51.9	31.4	13	656.7	18.9	27.9	1535.7	1500
Üröm	690.1	51.9	35.4	32.4	25.9	661.7	18.9	27.9	1544.2	1500

Órbottyán	689.1	41.9	14.5	18.9	9	642.7	18.9	27.9	1462.9	1500
Páty	688.1	36.9	47.9	18.9	19.9	647.7	18.9	27.9	1506.3	1500
Nagykovácsi	687.1	40.9	27.9	18.9	46.9	654.7	30.9	27.9	1535.2	1500
Tápiószecső	686.1	34.9	11.5	18.9	11	636.7	18.9	27.9	1446	1500
Tápiószele	685.1	35.9	40.4	18.9	2	636.7	30.9	27.9	1477.9	1500
Mogyoród	684.1	38.9	36.4	49.4	16	646.7	18.9	27.9	1518.3	1500
Taksony	683.1	42.9	39.4	18.9	21.9	658.7	18.9	27.9	1511.8	1500
Aszód	682.1	46.9	25.9	18.9	24.9	660.7	30.9	45.9	1536.2	1500
Dömsöd	681.1	24.9	22.9	18.9	1	644.7	18.9	27.9	1440.5	1500
Kartal	680.1	39.9	0	18.9	17.9	652.7	18.9	27.9	1456.4	1500
Tápiószentmárton	679.1	19.4	15.5	18.9	20.9	637.7	30.9	27.9	1450.4	1500
Tahitótfalu	678.1	30.9	24.9	48.4	23.9	648.7	18.9	27.9	1501.8	1500
Zsámbék	674.6	33.9	38.4	50.4	15	663.6	30.9	27.9	1534.7	1500
Bugyi	673.6	0	48.9	28.4	22.9	651.7	18.9	27.9	1472.4	1500
Szentmártonkáta	672.6	25.9	30.4	18.9	5	636.7	18.9	27.9	1436.5	1500
Alsónémedi	653.2	27.9	52.9	51.4	29.9	659.7	18.9	27.9	1521.7	1500
Örkény	652.2	29.9	23.9	18.9	0	662.6	30.9	27.9	1446.5	1500
Nagymaros	637.2	31.9	31.4	46.4	26.9	655.7	18.9	45.9	1494.3	1500

12. táblázat: Az Y0 modell szerinti futtatás inverz eredményei

COCO:Y0	Állandó népesség száma (fő)	Népsűrűség (fő/km2)	A helyi önkormányzatok helyi adó bevételeiből az idegenforgalmi adó (1000 Ft)	A helyi önkormányzatok helyi adó bevételeiből az iparüzési adó (1000 Ft)	Munkanélküliségi ráta (%)	Csatorna hálózatba bekötött lakások aránya (%)	Középiskola léte (igen- nem)	Okmányiroda léte (igen- nem)	Becslés	Tény+0
Solymár	0	4	687.4	685.4	3	7	31.2	33.7	1451.8	1500
Kerepes	1	5	696.5	652.7	20.1	19.1	31.2	33.7	1459.3	1500
Kiskunlacháza	2	27.2	697.5	644.7	25.1	24.1	11.1	33.7	1465.3	1500
Ócsa	3	25.1	692.4	660.8	21.1	15.1	11.1	33.7	1462.3	1500
Halásztelek	12.1	3	688.4	685.4	10.1	0	11.1	33.7	1443.7	1500
Csömör	13.1	6	677.9	685.4	9.1	14.1	31.2	33.7	1470.4	1500
Tárnok	14.1	8	717.1	685.4	16.1	25.1	31.2	33.7	1530.7	1500
Diósd	15.1	0	678.9	685.4	2	23.1	11.1	33.7	1449.3	1500
Sülysáp	16.1	16.1	706	685.4	24.1	31.2	11.1	33.7	1523.7	1500
Tura	17.1	21.1	713.1	685.4	27.2	11.1	31.2	2	1508.1	1500
Piliscsaba	18.1	10.1	695.5	659.8	18.1	21.1	11.1	33.7	1467.4	1500
Erdőkertes	19.1	1	716.1	685.4	26.1	26.1	31.2	33.7	1538.8	1500
Dunavarsány	20.1	9.1	676.9	658.8	15.1	8	31.2	33.7	1452.8	1500
Üröm	21.1	2	694.5	657.7	4	3	31.2	33.7	1447.2	1500
Órbottyán	22.1	12.1	715.1	685.4	19.1	22.1	31.2	33.7	1540.8	1500

Páty	23.1	17.1	680.9	685.4	12.1	17.1	31.2	33.7	1500.6	1500
Nagykovácsi	24.1	13.1	705	685.4	1	10.1	11.1	33.7	1483.5	1500
Tápiószecső	25.1	19.1	718.1	685.4	23.1	31.2	31.2	33.7	1566.9	1500
Tápiószele	26.1	18.1	689.4	685.4	30.2	31.2	11.1	33.7	1525.2	1500
Mogyoród	27.2	15.1	693.5	642.7	13.1	18.1	31.2	33.7	1474.4	1500
Taksony	28.2	11.1	690.4	685.4	11.1	6	31.2	33.7	1497	1500
Aszód	29.2	7	707	685.4	5	4	11.1	2	1450.8	1500
Dömsöd	30.2	29.2	710	685.4	29.2	20.1	31.2	33.7	1568.9	1500
Kartal	31.2	14.1	730.7	685.4	17.1	12.1	31.2	33.7	1555.4	1500
Tápiószentmárton	32.2	35.7	714.1	685.4	22.1	27.2	11.1	33.7	1561.4	1500
Tahitótfalu	33.2	23.1	708	643.7	6	16.1	31.2	33.7	1495	1500
Zsámbék	39.2	20.1	691.4	641.7	14.1	1	11.1	33.7	1452.3	1500
Bugyi	40.2	66.9	679.9	661.8	7	13.1	31.2	33.7	1533.7	1500
Szentmártonkáta	41.2	28.2	699.5	685.4	28.2	31.2	31.2	33.7	1578.5	1500
Alsónémedi	60.8	26.1	675.9	640.7	0	5	31.2	33.7	1473.4	1500
Örkény	61.9	24.1	709	685.4	31.2	2	11.1	33.7	1558.4	1500
Nagymaros	96.6	22.1	698.5	645.7	8	9.1	31.2	2	1513.1	1500

13. táblázat: A különböző modellek eredményei

	MY-X 2	MY-X 2 inverz	MY-X 2 Y0	MY-X 2 Y0 inverz	tény
Solymár	118.8	89.8	154.97	145.18	100
Kerepes	95.1	89.8	152.92	145.93	100
Kiskunlacháza	118.8	89.8	151.63	146.53	100
Ócsa	142.6	134.7	151.73	146.23	200
Halásztelek	213.9	134.7	155.27	144.37	200
Csömör	118.8	134.7	153.02	147.04	100
Tárnok	95.1	134.7	147.29	153.07	100
Diósd	142.6	89.8	154.82	144.93	100
Sülysáp	118.8	134.7	148.14	152.37	100
Tura	190.1	134.7	148.88	150.81	200
Piliscsaba	118.8	134.7	151.83	146.74	100
Erdőkertes	95.1	134.7	146.59	153.88	100
Dunavarsány	142.6	134.7	153.57	145.28	200
Üröm	95.1	89.8	154.42	144.72	100
Órbottyán	95.1	134.7	146.29	154.08	100
Páty	118.8	134.7	150.63	150.06	100
Nagykovácsi	118.8	89.8	153.52	148.35	100
Tápiószecső	95.1	134.7	144.6	156.69	100
Tápiószele	142.6	179.6	147.79	152.52	200
Mogyoród	95.1	112.3	151.83	147.44	100
Taksony	118.8	134.7	151.18	149.7	100
Aszód	213.9	134.7	153.62	145.08	200
Dömsöd	95.1	134.7	144.05	156.89	100
Kartal	95.1	134.7	145.64	155.54	100
Tápiószentmárton	95.1	134.7	145.04	156.14	100
Tahitótfalu	95.1	112.3	150.18	149.5	100
Zsámbék	213.9	134.7	153.47	145.23	200
Bugyi	95.1	157.2	147.24	153.37	100
Szentmártonkáta	95.1	157.2	143.65	157.85	100
Alsónémedi	142.6	89.8	152.17	147.34	100
Örkény	190.1	202.1	144.65	155.84	200
Nagymaros	190.1	179.6	149.43	151.31	200

14. táblázat: Az összegző futtatás eredményei

COCO:STD	MY-X 2	MY-X 2 inverz	MY-X 2 Y0	MY-X 2 Y0 inverz	Becslés	Tény+0
Solymár	0	0	101.2	0	101.2	100
Kerepes	0	0	101.2	0	101.2	100
Kiskunlacháza	0	0	101.2	0	101.2	100
Ócsa	50.6	0	101.2	0	151.9	200
Halásztelek	101.2	0	101.2	0	202.5	200
Csömör	0	0	101.2	0	101.2	100
Tárnok	0	0	101.2	0	101.2	100
Diósd	50.6	0	101.2	0	151.9	100
Sülysáp	0	0	101.2	0	101.2	100
Tura	101.2	0	101.2	0	202.5	200
Piliscsaba	0	0	101.2	0	101.2	100
Erdőkertés	0	0	101.2	0	101.2	100
Dunavarsány	50.6	0	101.2	0	151.9	200
Üröm	0	0	101.2	0	101.2	100
Órbottyán	0	0	101.2	0	101.2	100
Páty	0	0	101.2	0	101.2	100
Nagykovácsi	0	0	101.2	0	101.2	100
Tápiószecső	0	0	101.2	0	101.2	100
Tápiószele	50.6	0	101.2	0	151.9	200
Mogyoród	0	0	101.2	0	101.2	100
Taksony	0	0	101.2	0	101.2	100
Aszód	101.2	0	101.2	0	202.5	200
Dömsöd	0	0	101.2	0	101.2	100
Kartal	0	0	101.2	0	101.2	100
Tápiószentmárton	0	0	101.2	0	101.2	100
Tahitótfalu	0	0	101.2	0	101.2	100
Zsámbék	101.2	0	101.2	0	202.5	200
Bugyi	0	0	101.2	0	101.2	100
Szentmártonkáta	0	0	101.2	0	101.2	100
Alsónémedi	50.6	0	101.2	0	151.9	100
Örkény	101.2	0	101.2	0	202.5	200
Nagymaros	101.2	0	101.2	0	202.5	200